

Tanja Drobnjak
Violeta Kočić-Mitaček
Saša Gajin
Aleksandar Resanović

**ZABRANA DISKRIMINACIJE
I UZNEMIRAVANJA ŽENA**

Model izmena i dopuna Ustava
Republike Srbije i pojedinih sistemskih zakona

Objavljivanje ove knjige
pomogla je Ambasada Finske u Beogradu

Tanja Drobňjak
Violeta Koćić-Mitaćek
Saša Gajin
Aleksandar Resanović

ZABRANA DISKRIMINACIJE I UZNEMIRAVANJA ŹENA

- Model izmena i dopuna Ustava
Republike Srbije i pojedinih sistemskih zakona -

Centar za mir i razvoj demokratije
Beograd, 2008.

Tanja Drobnjak,
Violeta Kočić-Mitaček,
mr Saša Gajin
Aleksandar Resanović

ZABRANA DISKRIMINACIJE I UZNEMIRAVANJA ŽENA

Model izmena i dopuna Ustava Republike Srbije i pojedinih sistemskih zakona

Izdavač

CENTAR ZA MIR I RAZVOJ DEMOKRATIJE

Za izdavača

dr Vesna Pešić

Priprema za štampu

PINTOR PROJECT, Beograd

Tiraž 500 primeraka

Štampa

CALIGRAPH, Beograd

ISBN 978-86-82297-88-8

SADRŽAJ

	UVOD	7
I	USTAVNO PRAVO	9
II	KRIVIČNO PRAVO	15
III	RADNO PRAVO	41
IV	PORODIČNO PRAVO	63
V	MEDIJSKO PRAVO	77

UVOD

Temeljni princip ljudskih prava počiva na pretpostavci da su svi ljudi rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima i da prava i slobode pripadaju svakom bez ikakvih razlika, ukljujući razliku u pogledu pola. Načelo zabrane diskriminacije, uključujući tu i zabranu diskriminacije po osnovu pola, prihvaćena je danas u brojnim međunarodnim dokumentima univerzalnog i regionalnog karaktera. Osnovni univerzalni međunarodni dokument je Konvenciji UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena („Službeni list SFRJ“ Međunarodni ugovori, br. I I/1981), u kojem je utvrđena obaveza država članica ove konvencije da svim odgovarajućim sredstvima sprovode politiku otklanjanja diskriminacije žena. Ova konvencija pod „diskriminacijom žena“ označava „svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti žena i muškaraca“.

Na osnovu ovog i drugih brojnih međunarodnih dokumenata, obaveza države je da unese princip ravnopravnosti žena i muškaraca u nacionalno zakonodavstvo i da zakonskim ili drugim odgovarajućim merama, obezbedi praktičnu primenu ovog principa. Poštovanje ljudskih prava, očuvanje i unapređenje ljudskog dostojanstva, ravnopravnosti i vladavine prava, kao i usklađivanje propisa i prakse sa evropskim i drugim međunarodnim standardima, osnovni su preduslovi za harmonizaciju našeg prava sa pravom

EU, na putu Srbije ka integraciji u EU. Jedan od osnovnih zadataka zato mora biti i poštovanje ženskih ljudskih prava i uspostavljanje mehanizama zaštite od diskriminacije.

Istustvo zemalja u tranziciji pokazuje da od načina na koji se pristupa ovom zadatku tokom zakonodavnih reformi u velikoj meri određuje da li će se postojeći problemi u pogledu ravnopravnosti polova rešiti ili pogoršati i produbiti. Istovremeno, promovisanje principa rodne ravnopravnosti u društvu, kao jednog od prioriteta društvenih reformi, jasan je pokazatelj dostignutog stepena razvoja civilnog društva i demokratije.

Analizom nacionalnog zakonodavstva, može se doći do zaključka da Ustav RS kao i većina zakona zabranjuje diskriminaciju po osnovu pola. Ipak, i dalje postoji veći broj odredbi nekoliko zakona, ali i samog Ustava RS, koje su još uvek ispod evropskih standarda, ili su nejasne ili kontradiktorne, zbog čega ne predstavljaju efikasnu zaštitu od diskriminacije žena u praksi. Iako do sada nije usvojen opšti Zakon o diskriminaciji niti Zakon o ravnopravnosti polova, koji bi na opštem planu regulisali zabranu diskriminacije, smatramo da uprkos tome što bi postojanje ovakvih zakona znatno poboljšalo mehanizme zaštite od diskriminacije, ta zaštita ne može biti kompletna dok se ne isprave nedostaci u Ustavu RS i osnovnim zakonima u oblastima krivičnog, radnog, porodičnog i medijskog prava.

Oblasti koje relevantni međunarodni dokumenti prepoznaju kao ključne za prava žena (otklanjanje diskriminacije žena na opštem planu, jednaka prava pred zakonom, nasilje nad ženama, oblast zapošljavanja, privrednog i društvenog života, braka i porodičnih odnosa i dr) moraju stoga biti tretirane pojedinačno. U tom smislu, predložene su izmene i dopune Ustava RS, Krivičnog zakonika, Zakona o radu, Porodičnog zakona i dva zakona iz oblasti medijskog prava - Zakona o javnom informisanju i Zakona o oglašavanju.

USTAVNO PRAVO

Ustav Republike Srbije, kao najviši pravni akt, mora nedvosmisleno pokazivati da su ljudska prava sastavni i važan deo ustavnog prava i da je ovom elementu kao osnovnoj osobini demokratiskog društva poklonjena pažnja u smislu evropskih standarda, kao što je Evropska konvencija o ljudskim pravima.

Iako na osnovu Mišljenja Venecijanske komisije (Evropska komisija za demokratiju putem prava, Mišljenje br. 405/2006) mnogi aspekti Ustava RS ispunjavaju evropske standarde, određene odredbe su ispod ovih standarda. Pre usvajanja Ustava RS, brojne ugledne nevladine organizacije ukazale su na problem snižavanja nivoa Ustavom zajamčenih prava.

Predložene izmene imaju za cilj upravo rešavanje ovih problema i to pre svega, u pogledu zabrane diskriminacije proširujući osnove po kojima je diskriminacija zabranjena, zabrane ropstva odnosno dužničkog ropstva, slobode medija i prava na slobodno odlučivanje o rađanju.

Izmene imaju za cilj ne samo usklađivanje postojećih odredbi Ustava RS sa standardima zadatim međunarodnim dokumentima iz oblasti ženskih ljudskih prava, već i povećanje efikasnosti mehanizma zaštite od diskriminacije, imajući u vidu zadatak vlasti da obezbedi da prava zajamčena Ustavom RS postanu ostvariva i u praksi.

U to smislu, predlažemo sledeće izmene i dopune Ustava RS („Sl. glasnik RS“ br. 83/06):

Član 1.

U članu 21. stav 3. Ustava Republike Srbije (dalje: Ustav RS), posle reči „starosti“, dodaje se zarez i reči „bračnog statusa, seksualne opredeljenosti“.

Obrazloženje:

Član 21. Ustava RS (Zabrana diskriminacije)

„Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki.

Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.

Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.“

Iako član 21. Ustava RS zabranjuje diskriminaciju po osnovu pola, neophodno je u navedenim osnovima posebno naznačiti zabranu diskriminacije po osnovu bračnog statusa ili seksualne opredeljenosti.

Zabrana diskriminacije po osnovu bračnog statusa u skladu je sa preuzetim obavezama iz Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, među kojima je unošenje principa ravnopravnosti žena i muškaraca u nacionalne ustave. U smislu navedene konvencije, izraz „diskriminacija žena“ označava se kao „svaka razlika, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena“.

Radi potpune zaštite žena od diskriminacije, neophodno je zabraniti diskriminaciju i po osnovu seksualne opredeljenosti. Posebno isticanje ovog osnova je od velikog značaja za položaj i prava žena. Diskriminacija po osnovu seksualne opredeljenosti izlaže žene dvostrukoj diskriminaciji i po osnovu pola i po osnovu seksualne opredeljenosti i dodatno otežava ostvarivanje njihovih ljudskih prava i sloboda.

Član 2.

U članu 26. Ustava RS, posle stava 1. dodaje se novi stav 1a) koji glasi:

„Zabranjeno je dužničko ropstvo i seksualno ropstvo.“

Član 26. Ustava RS (Zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada)

„Niko ne može biti držan u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu. Svaki oblik trgovine ljudima je zabranjen.

Zabranjen je prinudan rad. Seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnom položaju smatra se prinudnim radom.

Prinudnim radom ne smatra se rad ili služba lica na izdržavanju kazne lišenja slobode, ako je njihov rad zasnovan na principu dobrovoljnosti, uz novčanu nadoknadu, rad ili služba lica na vojnoj službi, kao ni rad ili služba za vreme ratnog ili vanrednog stanja u skladu sa merama propisanim prilikom proglašenja ratnog ili vanrednog stanja.“

Iako Ustav u ovoj odredbi tretira pojam prinudnog rada, smatramo da je potrebno uvesti i izričitu zabranu dužničkog i seksualnog ropstva, kao šireg pojma u odnosu na pojam prinudnog rada, kako bi se obezbedila sveobuhvatnija zaštita od ovih vidova kršenja ljudskih prava. Prelaz u moderno doba u Evropi označen je pored ostalog i zabranom dužničkog ropstva, pa se ova garanci-

ja može izjednačiti sa civilizacijskim standardom koji mora biti sa-
držan u svakom ustavnom dokumentu.

Izmena se pokazuje kao opravdana i zbog činjenice da su
žene svuda u svetu, pa i kod nas, u lošijem ekonomskom polo-
žaju od muškaraca i češće dolaze u položaj ekonomske zavi-
snosti. Poznato je da su ženama manje pristupačni poslovi koji
su dobro plaćeni, da teže nalaze zaposlenje, često bivaju otpu-
štane ili diskriminirane prilikom zapošljavanja zbog eventualne
trudnoće, a pored toga vode pretežniju brigu o maloletnoj de-
ci, zbog čega su izložene opasnosti od dužničkog i seksualnog
ropstva.

Član 3.

U članu 50. stav 3. Ustava RS, reči „podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje“, menjaju se u reči „podstrekavanja na akte neposrednog nasilja, neposredne mržnje ili neposredne diskriminacije na osnovu rase, vere, pola, nacionalnog ili etničkog porekla, ili druge pripadnosti”.

Obrazloženje:

Član 50. Ustava RS (Sloboda medija)

„Svako je slobodan da bez odobrenja, na način predviđen zakonom, osniva novine i druga sredstva javnog obaveštavanja.

Televizijske i radio-stanice osnivaju se u skladu sa zakonom.

U Republici Srbiji nema cenzure. Nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja za-

govaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

Ostvarivanje prava na ispravku neistinite, nepotpune ili netačno prenete informacije kojom je povređeno nečije pravo ili interes i prava na odgovor na objavljenu informaciju uređuje se zakonom.“

Izmenama u članu 50. stav 3. Ustava, precizira se smisao pravila kako bi se sam cilj ove mere učinio jasnijim, a što nije bilo vidljivo iz dosadašnje odredbe. Ovakvim preciziranjem i proširenjem norme uvođenjem pojmova neposrednog nasilja, mržnje i diskriminacije, kao i odrednice pola, ranija odredba koja je bila ograničena samo na pojavu rasne, nacionalne i verske mržnje, proširila je krug ličnih svojstava i delokrug zaštite.

Član 4.

U članu 63. stav 1. Ustava RS reč „svako“ menja se u reč „žena“.

Obrazloženje:

Član 63. Ustava RS (Sloboda odlučivanja o rađanju)

„Svako ima pravo da slobodno odluči o rađanju dece.

Republika Srbija podstiče roditelje da se odluče na rađanje dece i pomaže im u tome.“

Izmene u članu 63. stav 1. Ustava RS, odnose se na slobodu odlučivanja o rađanju, koje pravo pripada ženi.

Da bi se predložena izmena pravilno razumela, mora se najpre razgraničiti pravo na „slobodno odlučivanje o rađanju“ od prava na odlučivanje o pitanjima planiranja porodice i jednakih roditeljskih prava i obaveza. Član 63. Ustava RS govori o konkretnom pravu na slobodno odlučivanje o rađanju, čiji titular može biti isključivo žena, pa je dosadašnji termin „svako“ neprihvatljiv i

predstavlja direktno ugrožavanje osnovnih prava žena a naročito reproduktivnih prava žena, koje po svojim biološkim predispozicijama raspolažu funkcijom rađanja. Davanje slobode bilo kom drugom, osim ženi, da slobodno odluči o rađanju, dovelo bi do ugrožavanja njenog ličnog integriteta.

Postojeće rešenje predstavlja diskriminaciju žena u smislu definicije izraza „diskriminacija žena“ koje koristi Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, jer se na taj način ženama ugrožava i onemogućava priznanje, ostvarenje i vršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda u ovoj oblasti. Odredbe ove Konvencije u oblasti braka i porodičnih odnosa, jasno razgraničavaju i posebno promovišu, na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena, jednaka prava na slobodno i odgovorno odlučivanje o planiranju porodice i jednaka prava i obaveze u odnosu na decu, što se mora posebno tretirati u odnosu na odlučivanje o rađanju.

Adekvatno rešenje sadržano je u Porodičnom zakonu, koji u članu 5. stav 1. propisuje da „žena slobodno odlučuje o rađanju“.

II

KRIVIČNO PRAVO

U nacionalnom zakonodavstvu, uključujući i oblast krivično pravne zaštite, uvedene su značajne izmene u cilju usaglašavanja naših zakona sa evropskim standardima, što se odnosi i na oblast prava žena, pitanja diskriminacije i nasilja u porodici.

Standardi koje postavljaju međunarodni dokumenti su vrlo visoki i jasno određeni. Konvencija UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, kao osnovni dokument u oblasti zaštite ženskih ljudskih prava, obavezuje države članice da obezbede zakonskim merama praktičnu primenu principa ravnopravnosti žena i muškaraca i da stave van snage sve unutrašnje kaznene odredbe kojim se vrši diskriminacija žena. Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama (usvojena na Generalnoj skupštini u decembru 1993. godine) navodi da su žene ovlašćene na jednako uživanje i zaštitu svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući pravo na život, pravo na jednakost, pravo na ličnu slobodu i sigurnost, pravo na jednaku pravnu zaštitu i pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije. Svi međunarodni dokumenti iz ove oblasti postavljaju zahtev donošenja rodno senzibilisanih zakona kako bi se sprečila dvostruka viktimizacija žena, uz obavezu neprekidnog usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa strožim normama usvojenim na međunarodnom nivou.

Uprkos značajnim novinama, kao što je uvođenje krivičnog dela nasilje u porodici, usvajanjem Krivičnog zakonika kao

osnovnog zakona u ovoj oblasti, suštinski je došlo do smanjenja prava žena, prvenstveno zbog snižavanja kazni za krivična dela kod kojih je oštećena najčešće žena ili deca ženskog pola, čime je ženama uskraćena mogućnost adekvatne i efikasne krivično pravne zaštite.

Na ovaj način, dotadašnji uspesi i pomaci na ovom polju, vrlo brzo su na tihi način vraćeni na početnu tačku ili umanjeni, tako što su sistematski ublažene zaprećene kazne uvek kada su u pitanju krivična dela gde su žrtve žene i deca, što se odnosi na kompletnu grupu krivičnih dela protiv polnih sloboda i krivična dela protiv braka i porodice.

Niske kazne u navedenim oblastima negativno utiču i na oblast porodično pravne zaštite od nasilja u porodici, koji ne sadrži adekvatne mehanizme kako bi se žrtvi nasilja u porodici pružila brza zaštita, kao ni mehanizam izvršenja ovih mera. Umesto da ovaj nedostatak bude nadomešten efikasnom krivično pravnom zaštitom, Krivičnim zakonikom ublažene su kazne, a krivično delo nasilje u porodici (član 194) upotpunjeno je stavom 5. koji jedini sankcioniše neizvršenje ovih mera, ali predviđa novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju do šest meseci.

Ovakva kaznena politika u potpunosti ostavlja mere propisane Porodičnim zakonom bez mehanizma zaštite u slučaju nepoštovanja mera zaštite od nasilja u porodici, pa su u praksi kazne više nego simbolične.

U situaciji u kojoj je nasilniku zbog maltretiranja žene i dece, zlostavljanjem, pretnjama, pa i nanošenjem telesnih povreda, izrečena mera zabrane prilaska ili iseljenja prema Porodičnom zakonu, u slučaju da isti nastavi da vrši nasilje i postupa suprotno izrečenoj meri, biće kažnjen samo novčanom kaznom. To dovodi do situacije da, ukoliko je nasilnik dobrog imovnog stanja, žrtva nema praktično nikakvu zaštitu. Sa druge strane, sud u krivičnom postupku nema mogućnost da okrivljenom izrekne zabranu bilo koje vrste u smislu prilaska i kontakta sa žrtvom, pa žrtva zaista ostaje sasvim sama i nezaštićena.

Ovakva zakonska rešenja ne mogu biti ispravljena ni eventualnim donošenjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti, pa se predložene izmene u oblasti krivičnog prava pokazuju kao nužne.

Posebno je važno istaći u vezi sa krivičnim delima protiv polne slobode da su u najvećem broju slučajeva žrtve žene. Usvajanje novog Krivičnog zakonika dovelo je do ublažavanja kazni za krivična dela iz ove grupe, u suprotnosti sa obavezama iz međunarodnih dokumenata koje nalažu stalno usklađivanje nacionalnih zakonodavstava sa strožijim normama usvojenim na međunarodnom nivou.

Na ovaj način, umesto povećanja efikasnosti postojećih zakonskih mehanizama zaštite i uvođenja strožijih normi, Krivični zakonik umanjuje već postojeće propisane kazne. Iako se Ustavom i zakonima pretežno zabranjuje diskriminacija i proklamuje zaštita ljudskih prava i posebna zaštita prava dece, postojeća zakonska rešenja dovode do situacije koja vrlo teška krivična dela iz ove oblasti stavlja u položaj privilegovanih dela, što se posebno odnosi na krivično delo obljube nad nemoćnim licem, koje se realno može izjednačiti sa silovanjem nemoćnog lica, formirano je kao posebno krivično delo koje je blaže sankcionisano. Ovakva diskriminatorna norma u potpunosti je neodrživa, jer na posredan način stavlja u nepovoljniji položaj „nemoćna lica“, najčešće osobe sa invaliditetom, čiji fizički i psihički integritet ne sme biti zaštićeno dobro manje vrednosti u odnosu na ostale građane.

Slična je situacija i sa slučajevima „obljube“ ukoliko je izvršilac roditelj deteta, jer je nedopustivo da se nasilje i vršenje krivičnih dela nad članovima porodice tretira od strane zakonodavca kao delo manje društvene opasnosti u odnosu na druge slučajeve.

Za većinu krivičnih dela iz ove grupe zajedničko je da su kazne neprimereno blage, a ukoliko su propisane nešto strožije kazne, iste u većini slučajeva daju mogućnost za izricanje uslovne osude. Najočigledniji primer je krivično delo obljuba sa detetom (uzrast od rođenja do četrnaest godina) gde je propisana kazna od jedne do deset godina zatvora, iako se uslovna osuda može izreći uvek kada je za kri-

vično delo predviđena kazna do 10 godina. Za bludne radnje je propisana kazna zatvora do 3 godine, što za posledicu ima gonjenje učinioca samo po optužnom predlogu, a to u praksi znači da nadležno javno tužilaštvo najčešće neće prisustvovati suđenju jer nema obavezu u tom slučaju, pa su žrtve uglavnom prepuštene same sebi.

U odnosu na raniji Krivični zakon RS, kazne su ublažene za veliki broj krivičnih dela, na primer za krivično delo silovanja bio je predviđen minimum od jedne godine i maksimalnih 15 godina zatvora, što je sada ograničeno na 10 godina i ponovo otvara mogućnost za izricanje uslovne osude.

U to smislu, predlažemo sledeće izmene i dopune Krivičnog zakonika („Sl. glasnik RS“ br. 85/05, 88/2005 i 107/2005):

Član 1.

Posle člana 54. Krivičnog zakonika (dalje: KZ), dodaje se novi član 54a. koji glasi:

„Mržnja i netrpeljivost prema oštećenom zasnovana na ličnom svojstvu kao pobuda za izvršenje krivičnog dela

Član 54a.

Prilikom odmeravanja kazne, sud može kao otežavajuću okolnost uzeti činjenicu da je pretežna ili isključiva pobuda za izvršenje krivičnog dela bila mržnja, odnosno netrpeljivost prema oštećenom koja je zasnovana na njegovom ličnom svojstvu, kao što su rasna ili verska pripadnost, boja kože, jezik, nacionalna pripadnost, etničko poreklo, političko opredeljenje, pol, polni identitet, seksualno opredeljenje, invaliditet, zdravstveno stanje, genetske osobenosti i drugo lično svojstvo.“

Obrazloženje:

Navedene izmene predlažu se u cilju težeg sankcionisanja izvršioca krivičnih dela kada je njihova pobuda mržnja ili netrpel-

jivost prema oštećenom zasnovana na ličnom svojstvu, što predstavlja posebnu društvenu opasnost. U pitanju je pretežna ili isključiva pobuda za izvršenje krivičnog dela, a lična svojstva su detaljno pobrojana, uz mogućnost da se uključi i drugo lično svojstvo, prema potrebama sudske prakse. Praksa je pokazala da slučajevi teških krivičnih dela kao što su ubistvo romskog dečaka u centru Beograda od strane pripadnika Skinhedsa, paljenja romskih naselja i uništavanje verskih objekata manjinskih verskih zajednica nisu od strane državnih organa, naročito javnih tužilaštva i sudova, prepoznata kao posebno društveno opasna i nisu sankcionisana na adekvatan način. Ovakvi zločini ostaju bez pravog odgovora društva, pa je potrebno ove zločine učiniti vidljivim, tretirati ovakve pobude kao otežavajuću okolnost i ostaviti sudu mogućnost da učinioce kazni strože i na duži vremenski period izdvoji iz društva. Stoga je predloženo uvođenje novog člana KZ, u delu Odmeravanje kazne, u okviru Opštih pravila o odmeravanju kazne.

Član 2.

U članu 79. stav 1. KZ, posle tačke 9) dodaje se nova tačka 10) koja glasi:

„10) zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenim“.

Član 3.

U članu 80. stav 4. KZ, iza reči „javno objavljivanje prelude“, umeću se reči „zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenim“.

Član 4.

Posle člana 89. KZ, dodaje se novi član 89a. koji glasi: „Zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenim licima

Član 89a.

(1) Uvek, a posebno kada se radi o krivičnim delima protiv života i tela, krivičnim delima protiv polne slobode i krivičnim delima protiv braka i porodice, sud može učiniocu krivičnog dela zabraniti prilazak oštećenom na određenoj udaljenosti, odnosno mestu stanovanja i rada oštećenog, kao i kontakt sa njim bilo kojim sredstvom komunikacije.

(2) Sud određuje trajanje mere iz stava 1. ovog člana koje ne može biti kraće od jedne niti duže od deset godina računajući od dana pravnosnažnosti odluke, s tim da se vreme provedeno u zatvoru, odnosno u zdravstvenoj ustanovi u kojoj je izvršena mera bezbednosti ne uračunava u vreme trajanja ove mere.

(3) Ako izrekne uslovnu osudu, sud može odrediti da će se ta osuda opozvati ako učinilac prekrši zabranu prilaska odnosno komunikacije sa oštećenim.“

Obrazloženje:

Član 79. KZ (Vrste mera bezbednosti)

„(1) Učiniocu krivičnog dela mogu se izreći ove mere bezbednosti:

- 1) obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi;*
- 2) obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi;*
- 3) obavezno lečenje narkomana;*
- 4) obavezno lečenje alkoholičara;*
- 5) zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti;*
- 6) zabrana upravljanja motornim vozilom;*
- 7) oduzimanje predmeta;*
- 8) proterivanje stranca iz zemlje;*
- 9) javno objavljivanje presude.*

(2) Pod uslovima predviđenim ovim zakonikom određene mere bezbednosti mogu se izreći i neuračunljivom licu koje je učinilo protivpravno delo u zakonu predviđeno kao krivično delo (član 80. stav 2).“

Član 80. KZ (Izricanje mera bezbednosti)

(1) Sud može učiniocu krivičnog dela izreći jednu ili više mera bezbednosti kad postoje uslovi za njihovo izricanje predviđeni ovim zakonikom.

(2) Obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi neuračunljivom učiniocu izriču se samostalno. Uz ove mere mogu se izreći zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom i oduzimanje predmeta.

(3) Mere iz stava 2. ovog člana mogu se izreći učiniocu krivičnog dela čija je uračunljivost bitno smanjena, ako mu je izrečena kazna ili uslovna osuda.

(4) Obavezno lečenje narkomana, obavezno lečenje alkoholičara, zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta i javno objavljivanje presude mogu se izreći ako je učiniocu izrečena kazna, uslovna osuda, sudska opomena ili je učinilac oslobođen od kazne.

(5) Proterivanje stranca iz zemlje može se izreći ako je učiniocu izrečena kazna ili uslovna osuda.

(6) Za krivična dela u sticaju mera bezbednosti će se izreći ako je utvrđena za jedno od krivičnih dela u sticaju.“

Prema postojećim zakonskim rešenjima, oštećenima u krivičnom postupku nije obezbeđena zaštita od uznemiravanja izvršilaca krivičnih dela, usled nepostojanja adekvatnih mera koje bi sud izrekao učiniocu. Ovaj problem naročito je značajan kada su u

pitanju krivična dela protiv polnih sloboda, braka i porodice. Stoga se uvođenje mere kojima će okrivljenima biti zabranjen kontakt sa žrtvama pokazuje kao neophodna izmena u cilju zaštite lica koja su oštećena ovim krivičnim delima.

Napominjemo da je Zakon predvideo i zaštitni nadzor, gde bi eventualno bilo mesto ovim merama, međutim kako se ovaj nadzor određuje samo kada je učiniocu izrečena uslovna osuda i da nema sankcije, osim opomene i eventualnog ukinjanja uslovne osude, smatramo da je neophodno sudu staviti na raspolaganje mere i u slučajevima kada su izrečene i druge kazne.

Član 5.

U članu 104. KZ, posle stava 1. dodaje se novi stav 1a) koji glasi:

„Kad je krivično delo iz grupe dela protiv polne slobode i protiv braka i porodice učinjeno prema maloletnom licu, rok zastarelosti krivičnog gonjenja počinje da teče od dana punoletstva oštećenog lica“.

Objasnenje:

Član 104. KZ (Tok i prekid zastarelosti krivičnog gonjenja)

„(1) Zastarelost krivičnog gonjenja počinje od dana kad je krivično delo izvršeno. Ukoliko posledica krivičnog dela nastupi kasnije, zastarelost krivičnog gonjenja počinje od dana kada je posledica nastupila.

(2) Zastarelost ne teče za vreme za koje se po zakonu gonjenje ne može otpočeti ili nastaviti.

(3) Zastarelost se prekida svakom procesnom radnjom koja se preduzima radi otkrivanja krivičnog dela ili radi otkrivanja i gonjenja učinioca zbog učinjenog krivičnog dela.

(4) Zastarelost se prekida i kad učinilac u vreme dok teče rok zastarelosti učini isto tako teško ili teže krivično delo.

(5) Svakim prekidom zastarelost počinje ponovo da teče.

(6) Zastarelost krivičnog gonjenja nastaje u svakom slučaju kad protekne dvosturko vreme koje se po zakonu traži za zastarelost krivičnog gonjenja.“

Većina krivičnih dela kod kojih su oštećeni odnosno žrtve deca, a posebno deca ženskog pola, predviđaju blage kazne za učinioca. Ako se uzme u obzir stepen zrelosti, psihičko stanje dece i njihov pravni položaj, jasno je da je deci znatno teže da prijave izvršenje krivičnih dela, posebno kada su u pitanju izvršioci koji su srodnici. Pored toga, deca često nemaju jasnu svest o tome da je nad njima izvršeno krivično delo, što ih dovodi u mogućnost da preduzmu krivično gonjenje tek kada dostignu punoletstvo, što je često kasno usled nastupanja apsolutne zastarelosti gonjenja. Na ovaj način postojeće zakonske odredbe pogoduju nasilnicima koji ostaju nekažnjeni, uprkos obavezi društva i države da obezbedi maksimalnu zaštitu interesa dece, bez diskriminacije u odnosu na pol. Stoga je izmena u smislu uvođenja posebnih uslova za zastarelost krivičnog gonjenja kad su žrtve deca, neophodna u cilju potpune zaštite njihovih interesa.

Član 6.

U članu 178. stav 1. KZ, reč „dve“ menja se u reč „tri“.

U članu 178. stav 2. KZ, reč „jedne“ menja u reč „dve“.

U članu 178. stav 3. KZ, reč „tri“ menja se u reč „pet“.

U članu 178. stav 4. KZ, reči „od pet do osamnaest godina“ menjaju se i glase: „minimum deset ili trideset do četrdeset godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 178. KZ (Silovanje)

„(1) Ko prinudi drugog na obljudu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica,

kazniće se zatvorom od dve do deset godina.

(2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno pretnjom da će se za to ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom,

učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću,

učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

(4) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili je delo učinjeno prema detetu,

učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.“

Krivično delo silovanja u stavu 1. sankcionisano je kaznom koja omogućava da se učinilac kazni uslovnom osudom, dok je u sledećim stavovima ostavljena mogućnost za ublažavanje kazne. Kada je u pitanju smrtni ishod, potpuno neopravdano, postojeće zakonsko rešenje predviđa kaznu do osamnaest godina, iako je maksimalna kazna zatvora predviđena zakonom kazna do 20 godina, a za najteža krivična dela i kazna zatvora od trideset do četrdeset godina.

Novim Krivičnim zakonikom potpuno neopravdano je došlo do ublažavanja kazni za učinioce ovog krivičnog dela, iako se u praksi broj izvršenih krivičnih dela iz ove grupe nije smanjio, a kaznena politika sudova je inače blaga kada su u pitanju ova krivična dela, koja objektivno predstavljaju tešku povredu osnovnih ljudskih prava žena.

Član 7.

U članu 179. stav 1. KZ, reči „od jedne do deset“ menjaju se u reči „tri do dvanaest“.

U članu 179. stav 2. KZ, reči „od dve do dvanaest“ menjaju se u reči „od pet do osamnaest“.

U članu 179. stav 3. KZ, reči „od dva do dvanaest“ menjaju se i glase „minimum deset ili trideset do četrdeset godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 179. KZ (Obljuba nad nemoćnim licem)

„(1) Ko nad drugim izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin iskoristivši duševno oboljenje, zaostali duševni razvoj, drugu duševnu poremećenost, nemoć ili kakvo drugo stanje tog lica usled kojeg ono nije sposobno za otpor,

kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila teška telesna povreda nemoćnog lica ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili je učinjeno prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću,

učinilac će se kazniti zatvorom od dve do dvanaest godina.

(3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo učinjeno prema detetu,

učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.“

Krivično delo obljube nad nemoćnim licem razlikuje se od krivičnog dela iz člana 178. samo kada je u pitanju žrtva, odnosno u ovom slučaju radi se o licima koja nisu sposobna da pruže otpor jer su psihički ili fizički nesposobna da se odbrane, a to su najčešće osobe sa invaliditetom. Osnovna ideja izdvajanja ovog dela kao posebnog dela jeste da učinilac ne koristi silu ili pretnju, kao kod

krivičnog dela silovanja, već koristi stanje nemoći žrtve. Međutim, u praksi se silovanje nemoćnog lica uvek kvalifikuje kao obljuba nad nemoćnim licem, bez obzira na okolnosti slučaja, pa se radi o diskriminatorskoj normi jer su duševno zaostala lica, nedovoljno mentalno razvijene osobe, duševno bolesni, stari, osobe sa invaliditetom i uopšte nemoćni da se odbrane, žrtve ovih krivičnih dela, a sila i pretnja se primenjuju svakako na specifičan način u zavisnosti od vrste i stepena nemoćnosti oštećenog. Ne postoji opravdanje da se blaže kazni učinilac ovog krivičnog dela, već je upravo potrebno kazniti strožim kaznama silovanje osobe čije stanje nemoći koristi učinilac.

Član 8.

U naslovu člana 180. KZ, reč „sa“ menja se u reč „nad“.

U članu 180. stav 1. KZ, reči „čin sa detetom“ menjaju se u reči „čin nad detetom“, a reči „od jedne do deset“ menjaju se u reči „tri do petnaest“.

U članu 180. stav 1. KZ, reči „dve dve do dvanaest“ menjaju se u reči „pet do osamnaest“.

U članu 180. stav 3. KZ, reči „od pet do osamnaest godina“ menjaju se u reči „minimum deset ili trideset do četrdeset godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 180. KZ (Obljuba sa detetom)

„(1) Ko izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa detetom, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila teška telesna povreda deteta prema kojem je delo izvršeno ili je delo izvršeno od strane više lica ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od dva do dvanaest godina

(3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt deteta, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.

(4) Neće se kazniti za delo iz stava 1. ovog člana učinilac, ako između njega i deteta ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i telesnoj zrelosti.“

Krivično delo iz ovog člana nazvano je „obljuba sa detetom“, iako su žrtve ovog dela deca od rođenja do četrnaeste godine, pa se ne može govoriti o volji deteta, već dete u svakom slučaju trpi obljubu, nije dalo pristanak niti može da ga da u pravom smislu reči. S toga je neophodno izmeniti naziv ovog dela i definiciju radnje izvršenja, odnosno delo nazvati „obljuba nad detetom“. Takođe je potrebno teže kazniti obljubu kada je žrtva dete, jer pri izvršenju ovog krivičnog dela nije potrebna upotreba sile ili pretnje u smislu u kom se ovim pojmovi koriste kada je u pitanju silovanje, već su osobine žrtve takve da se delo može izvršiti bez njihove primene u klasičnom, prevaziđenom shvatanju ovih termina, a radi se zapravo o silovanju deteta, koje mora biti posebno zaštićeno i učinilac kazniti težom kaznom nego kada je žrtva odrasla.

Član 9.

U članu 181. stav 1. KZ, reči „od tri meseca do tri godine“ menjaju se u reči „od šest meseci do pet godina“.

U članu 181. stav 2. KZ, reč „roditelj“ se briše, a reči „jedne do deset“ menjaju se u reči „tri do dvanaest“.

U članu 181. stav 3. KZ, reči „dve do dvanaest“ menjaju se u reči „pet do petnaest“.

U članu 181. stav 4. KZ, reči „šest meseci do pet godina“ menjaju se u reči „od jedne godine do deset godina“, reči „dve do dvanaest“ menjaju se u reči „tri do petnaest“, a reči „tri do petnaest“ u reči „pet do osamnaest“.

U članu 181. stav 5. KZ, reči „stava 3.“ menjaju se u reči „stavova 2. i 3.“, posle reči „deteta“ dodaju se reči „odnosno maloletnika“, a reči „pet do osamnaest godina“ menjaju se u reči „minimum deset ili trideset do četrdest godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 181. KZ (Obljuba zloupotrebom položaja)

„(1) Ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili sa njom izjednačen čin lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti,

kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine.

(2) Nastavnik, vaspitač, staralac, usvojilac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa maloletnikom koji mu je poveren radi učenja, vaspitavanja, staranja ili nege,

kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

3) Ako je delo iz stava 2. ovog člana učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do dvanaest godina.

(4) Ako je delo iz st. 1. do 3. ovog člana imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti za delo iz stava 1. zatvorom od šest meseci do pet godina, za delo iz stava 2. zatvorom od dve do dvanaest godina, a za delo iz stava 3. zatvorom od tri do petnaest godina.

(5) Ako je usled dela iz stava 3. ovog člana nastupila smrt deteta, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.“

Krivično delo obljuje zloupotrebom položaja praktično sadrži različita krivična dela kojima je zajedničko to da je izvršena obljuba bez upotrebe sile ili pretnje, ali da je žrtva u nekoj vrsti podređenog, zavisnog položaja u odnosu na izvršioca i da izvršilac koristi neku vrstu moći prema žrtvi da bi dobio saglasnost za obljubu.

Bez opravdanog razloga, kao izvršilac u stavu 2. ovog člana, kada je žrtva maloletna, naveden je i roditelj, iako postoji krivično delo rodoskrvljenja gde je roditelj jedan od navedenih izvršioca istog dela. Ukoliko se izmeni postojeće krivično delo rodoskrvljenja, nema očigledne potrebe navoditi i roditelja kao izvršioca ovog krivičnog dela.

Stavom 3. određen je oblik ovog dela kada je u pitanju dete, a stavom 4. određene su kazne kada je posledica navedenih dela trudnoća. U stavu 5. propisana je kazna za smrt deteta usled izvršenja dela, ali je zakonodavac izostavio slučaj kada je u pitanju smrt maloletnika, pa je ovaj stav neophodno dopuniti.

Kazne su izuzetno niske, posebno kada se radi o obljudi maloletnika ili deteta, jer treba imati u vidu da dete zbog svojih psihičkih svojstava ne može da pruži otpor autoritetu, posebno nastavniku, staraocu ili drugom licu kome je povereno, pa je ovakva zloupotreba dece i maloletnih izuzetno društveno opasna i zahteva pooštavanje kazne.

Član 10.

U članu 182. stav 1. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine“ menjaju se u reči „zatvorom od jedne do deset godina“.

U članu 182. stav 2. KZ, reči „dve do deset“ menjaju se u reči „tri do petnaest“.

U članu 182. stav 3. KZ, reči „od tri do petnaest godina“ menjaju se u reči „minimum deset ili trideset do četrdeset godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 182. KZ (Nedozvoljene polne radnje)

„(1) Ko pod uslovima iz čl. 178. st. 1. i 2, 179. stav 1, 180. stav 1. i 181. st. 1. do 3. ovog zakonika izvrši neku drugu polnu radnju, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

(2) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.

(3) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.“

Krivično delo nedozvoljene polne radnje nema svoje „biće“, već se „oslanja“ na krivična dela iz člana 178, člana 179, člana 180. i člana 181, odnosno osnovnih oblika ovih krivičnih dela.

Teško je odrediti granicu između pokušaja izvršenja navedenih krivičnih dela i ovog krivičnog dela, što ukazuje da ovo krivično delo sadrži različite radnje koje ostavljaju teške posledice na žrtve i štetne su za društvo, posebno i zbog toga što izvršilac ovog krivičnog dela najčešće ne čini osnovno krivično delo isključivo iz razloga svoje polne nemoći, perverznosti i drugih razloga koja nemaju veze sa žrtvom niti su izraz samokontrole okrivljenog ili milosti prema žrtvi, pa se radi o izuzetno društveno opasnim izvršiocima i teškim posledicama po žrtvu.

Međutim, kazna propisana za ovo delo je u klasi kazni propisanih za daleko lakša krivična dela kao npr. zloupotreba poverenja, izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića, što je potpuno neopravdano.

U slučajevima kada je propisana ovako niska kazna, gonjenje se preduzima po optužnom predlogu, što znači da nadležno javno tužilaštvo nije dužno da prisustvuje suđenju i u praksi je ovo redovno slučaj, pa žrtva ostaje sama da zastupa svoje interese. Zbog prirode krivičnog dela i teških posledica koje ovo delo ima na žrtvu koja može biti i nemoćno lice, dete ili maloletnik, jasno je da je ovakvo zakonsko rešenje neopravdano i nepravedno, što je još jedan od razloga da se kazna za izvršenje ovog krivičnog dela pooštri.

Član 11.

U članu 183. stav 1. KZ, reči „tri meseca do pet godina“ menjaju se u reči „jedne od osam godina“.

U članu 183. stav 2. KZ, reči „do tri godine“ menjaju se u reči „od šest meseci do pet godina“.

Objasnenje:

Član 183. KZ (Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa)

„(1) Ko podvede maloletno lice radi vršenja obljuje, sa njom izjednačenog čina ili druge polne radnje, kazniće se zatvorom od tri meseca do pet godina.

(2) Ko omogućava vršenje obljuje, sa njom izjednačenog čina ili druge polne radnje sa maloletnim licem, kazniće se zatvorom do tri godine.“

Krivično delo podvođenje i omogućavanje prostitucije sankcioniše ove radnje i kada je u pitanju maloletno lice, što ukazuje na potrebu da se preniske kazne pooštire, radi zaštite maloletnika i potrebe da se strožije kazne lica koja koriste nezastiićenost i nedovoljnu psihičku zrelost maloletnika radi ostvarivanja zarade.

Član 12.

U članu 184. stav 2. KZ, reči „jedne do deset“ menjaju se u reči „dve do dvanaest“.

Objasnenje:

Član 184. KZ (Posredovanje u vršenju prostitucije)

„(1) Ko navodi ili podstiče drugog na prostituciju ili učestvuje u predaji nekog lica drugome radi vršenja prostitucije ili ko putem sred-

stava javnog informisanja i drugih sličnih sredstava propagira ili reklamira prostituciju,

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

(2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema maloletnom licu,

učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.“

Krivično delo posredovanje u prostituciji u stavu dva odnosi se na maloletne žrtve, pa je kazna neadekvatna, zbog istih razloga kao i kod krivičnog dela iz člana 183. KZ.

Član 13.

U članu 185. stav 1. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci“ menjaju se u reči „zatvorom od šest meseci do pet godina“.

U članu 185. stav 2. KZ, reči „od šest meseci do pet godina“ menjaju se u reči „najmanje pet godina“.

U članu 185. stav 3. KZ, reči „do dve godine“ menjaju se u reči „od tri do petnaest godina“.

Obrazloženje:

Član 185. KZ (Prikazivanje pornografskog materijala i iskorišćavanje dece za pornografiju)

„(1) Ko detetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini dostupnim tekstove, slike, audio-vizuelne ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu,

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci.

(2) Ko iskoristi dete za proizvodnju slika, audio-vizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine ili za pornografsku predstavu,

kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

(3) Ko prodaje, prikazuje, javno izlaže ili elektronski ili na drugi način čini dostupnim slike, audio-vizuelne ili druge predmete pornografske sadržine nastale izvršenjem dela iz stava 2. ovog člana, kazniće se zatvorom do dve godine.“

Krivično delo prikazivanje pornografskog materijala i iskorišćavanja dece za pornografiju, prema važećem zakonskom rešenju tretira se kao izuzetno lako krivično delo, bez opravdanih razloga.

S obzirom da se radi o čitavoj grani porno industrije koja koristi decu, uz napomenu da je reč o korišćenju dece od rođenja do četrnaeste godina, jasno je da je neophodno izmeniti kazne i na ozbiljan način sankcionisati izvršioce ovih krivičnih dela radi zaštite dece i suzbijanja ove vrste zloupotrebe dece, iz razloga individualne i generalne prevencije.

Član 14.

Član 186. KZ se briše.

Obrazloženje:

Član 186. KZ (Gonjenje za krivična dela protiv polne slobode)

„Gonjenje za krivična dela iz čl. 178. i 179. ovog zakonika učinjena prema bračnom drugu i za krivično delo iz člana 182. stav 1. preduzima se po predlogu.“

Ovim članom se predviđa da se za krivično delo silovanja, objube nad nemoćnim licem učinjeno prema bračnom drugu i krivično delo nedozvoljene polne radnje, gonjenje preduzima po optužnom predlogu.

To znači da se primenjuju odredbe ZKP-a o skraćenom postupku, koji se primenjuje za krivična dela gde su propisane kazne

do tri godine, izuzetno do pet godina, ako se saglasi oštećeni. Posledice ovakvog zakonskog rešenja su, između ostalog, da se okrivljenom ne može izreći kazna iznad tri godine, da mu se izriču blaže kazne ukoliko u potpunosti prizna izvršenje dela, da tužilaštvo ne mora da prisustvuje suđenjima i isl. pa se brisanje ovog člana pokazuje kao neophodno.

Član 15.

U članu 187. stav 1. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine“ menjaju se u reči „zatvorom od šest meseci do pet godina“.

Obrazloženje:

Član 187. KZ (Dvobračnost)

„(1) Ko zaključi novi brak iako se već nalazi u braku, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko zaključi brak sa licem za koje zna da se nalazi u braku.“

Princip monogamije tradicionalno predstavlja u Evropi jednu od najčvršćih brana zaštiti prava žena. Krivično delo dvobračnost u našem pravu sankcionisano je vrlo blagom kaznom, pa je stoga potrebno da se u cilju iskorenjivanja ove pojave predvide strožije sankcije, naročito zbog toga što se posle gotovo pola veka pojava poligamije ponovo zapaža, čak i među uglednim javnim ličnostima.

Član 16.

U članu 194. stav 1. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine“ menjaju se u reči „zatvorom od tri meseca do tri godine“.

U članu 194. stav 2. KZ, reči „od tri meseca do tri godine“ menjaju se u reči „od šesti meseci do pet godina“.

U članu 194. stav 3. KZ, reči „od jedne do osam“ menjaju se u reči „od tri do dvanaest“.

U članu 194. stav 4. KZ, reči „od tri do dvanaest“ menjaju se u reči „najmanje pet“.

U članu 194. stav 5. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci“ menjaju se u reči „od šest meseci do pet godina“.

Objasnenje:

Član 194. KZ (Nasilje u porodici)

„(1) Ko primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice,

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Ako je pri izvršenju dela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši,

učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine.

(3) Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu,

učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Ako je usled dela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice,

učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.

(5) Ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona,

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci.“

Uvođenjem krivičnog dela nasilje u porodici, napravljen je značajan pomak u našem zakonodavstvu i približavanja međunarodnim standardima da nasilje u porodici mora biti tretirano podjednako ozbiljno kao nasilje van porodice i da je obaveza države da se efikasno bori protiv ove specifične vrste nasilja koje ostavlja trajne, duboke posledice na pojedince i društvo. Umesto očekivanog pooštavanja kazni, usvajanjem Krivičnog zakonika smanjene su kazne za sve oblike ovog krivičnog dela, čime je postupljeno u suprotnosti sa Rezolucijom SE 2002/45, Preporukom 1582 iz 2002. godine i Rezolucijom 1997. Poznato je da se gonjenje i inače teško preduzima kada su ova dela u pitanju, da su sudije i tužioci nedovoljno obučeni za postupanje sa žrtvama, da su žene i deca kao najčešće žrtve ovih krivičnih dela izloženi sekundarnoj viktimizaciji u sudskim postupcima, pa je ublažavanjem kazni situacija umnogome pogoršana. Stoga je nužno povećati kazne za ovo krivično delo, makar do nivoa koji je predviđao prethodni Krivični zakon RS, što se posebno odnosi na slučaj kažnjavanja za kršenje mera zaštite prema Porodičnom zakonu.

Član 17.

U članu 195. stav 1. KZ, reči „novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine“ menjaju se u reči „zatvorom od tri meseca do tri godine“.

U članu 195. stav 2. KZ se briše.

U članu 195. stav 3. KZ, reči „od tri meseca do tri godine“ menjaju se u reči „od šest meseci do pet godina“.

Obrazloženje:

Član 195. KZ (Nedavanje izdržavanja)

„(1) Ko ne daje izdržavanje za lice koje je po zakonu dužan da izdržava, a ta dužnost je utvrđena izvršnom sudskom odlukom ili izvr-

šnim poravnanjem pred sudom ili drugim nadležnim organom, u iznosu i na način kako je to odlukom odnosno poravnanjem utvrđeno, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Neće se kazniti učinilac dela iz stava 1. ovog člana, ako iz opravdanih razloga nije davao izdržavanje.

(3) Ako su usled dela iz stava 1. ovog člana nastupile teške posledice za izdržavano lice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine.

(4) Ako izrekne uslovnu osudu, sud može odrediti obavezu učinocu da izmiri dospеле obaveze i da uredno daje izdržavanje.“

Za krivično delo nedavanja izdržavanja ne samo da je ublažena kazna u odnosu na prethodni zakon, već je omogućeno izvršiocu dela, u najvećem broju slučajeva ocu maloletne dece, da izbegne bilo kakvo kažnjavanje ukoliko iz „opravdanih razloga“ nije davao izdržavanje. Svrha postojanja ovog krivičnog dela jeste da se natera učinilac da konačno plati izdržavanje tako što mu se stavlja u izgled zatvorska kazna. Novim rešenjem, gde se učinilac može osloboditi kazne iz navedenih razloga, dikretno se ugrožava žena kojoj se najčešće dodeljuju deca nakon razvoda braka.

Član 18.

U članu 197. KZ, reči „ili sa maloletnim bratom ili sestrom“ brišu se, a reči „do tri godine“ menjaju se u reči „od tri do petnaest godina“.

U članu 197. KZ, dodaju se pet novih stavova koji glase:

„(2) ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema maloletnom bratu, odnosno sestri ili drugom maloletnom srodniku u pobočnoj liniji do četvrtog stepena krvnog srodstva, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina“;

(3) ako je delo iz stavova 1. i 2. ovog člana učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina;

(4) ako je delo iz stavova 1. i 2. ovog člana imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti za delo iz stava 1. od pet do osamnaest godina, a za delo iz stava 2. zatvorom od tri do petnaest godina;

(5) ako je usled dela iz stavova 1. do 3. ovog člana nastupila smrt maloletnika, odnosno deteta, učinilac će se kazniti zatvorom minimum deset godina ili trideset do četrdeset godina;

(6) ko je izvršio neku drugu polnu radnju pod uslovima iz stava 1. ovog člana kazniće se kaznom zatvora od dve do dvanaest godina, pod uslovima iz stava 2. zatvorom od jedne do osam godina, pod uslovima iz stava 3. zatvorom od tri do petnaest godina, pod uslovima iz stava 5. zatvorom od minimum deset godina zatvora“.

Obrazloženje:

Član 197. KZ (Rodoskrvnenje)

„Punoletno lice koje izvrši obljubu ili sa njom izjednačen polni čin sa maloletnim srodnikom po krvi u pravoj liniji ili sa maloletnim braćom, odnosno sestrom,

kazniće se zatvorom do tri godine.“

Dosadašnje rešenje u pogledu visine kazne čini ovo krivično delo skoro privilegovanim delom, gde se učinilac kažnjava kaznom do 3 godine, što u praksi može dovesti do izricanja novčane kazne, rada u javnom interesu ili učinilac može biti i oslobođen od kazne, iako se radi o najtežoj vrsti zlostavljanja maloletnika, najčešće maloletnica sa nesagledivim posledicama.

Pored toga, zakonodavac ne sankcioniše obljubu od strane drugih srodnika, pa je neophodno proširiti krug lica koja mogu biti

izvršioi ovog krivičnog dela, uvesti posebne oblike ovog dela kada su u pitanju deca, kao i teže posledice.

Postojeće zakonsko rešenje ne sankcioniše ni izvršenje drugih nedozvoljenih polnih radnji, kada su u pitanju krvni srodnici, pa je neophodno uvesti kaznu i u tim slučajevima.

Član 19.

**Posle člana 340. KZ, dodaje se novi član 340a. koji glasi:
„Nepoštovanje mere bezbednosti zabrane prilaska i komunikacije“**

Član 340a.

„Ko prekši izrečenu meru bezbednosti zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenim, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine“.

Obrazloženje:

Kako bi navedena mera bila efikasna i svrsishodna, neophodno je sankcionisati i kazniti učinioca. Pošto zakonodavac za nepostupanje po merama predviđa samo opozivanje uslovne osude, neophodno je uvesti krivično delo nepoštovanje mere bezbednosti zabrane prilaska i komunikacije, kao jedini način da se izvršilac kazni i primora da meru poštuje, uvođenjem novog člana zakona, kojim bi bila dopunjena grupa Krivična dela protiv pravosuđa.

III

RADNO PRAVO

Zahtev za uspostavljanjem efikasnog mehanizma zaštite žena od diskriminacije u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja i garantovanje jednakih mogućnosti u ovoj oblasti, temelji se na brojnim međunarodnim dokumentima kao što su Evopska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o diskriminaciji u pogledu zapošljavanja i zanimanja, Konvencija o jednakom nagrađivanju radnika i radnica za rad jednake vrednosti i dr.

Ovaj zahtev od posebnog je značaja za zemlje u tranziciji, koje odlikuje velika nezaposlenost, otpuštanja, siromaštvo i generalno gledano nesiguran položaj svih zaposlenih, što se posebno negativno odražava na položaj zaposlenih žena ili žena koje traže posao.

Zakon o radu, kao osnovni zakon u ovoj oblasti, sadrži veliki broj odredbi koje otežavaju ili ne regulišu na jasan način položaj i prava zaposlenih. Predložene izmene odnose se na oblast zabrane diskriminacije, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja, mehanizme zaštite, sa posebnim naglaskom na zaštiti žena koje traže zaposlenje i zaštiti prava žena tokom porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta, u cilju izjednačavanja statusa lica sa ili bez porodičnih obaveza, bez diskriminacije i u meri u kojoj je to moguće bez sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih obaveza.

U to smislu, predlažemo sledeće izmene i dopune Zakona o radu ("Službeni glasnik RS" br. 24/2005 i 61/2005).

Član 1.

U članu 12. stav 1. Zakona o radu (dalje: ZR) iza reči „integriteta“ dodaju se reči „i dostojanstva ličnosti“.

Član 2.

U članu 16. stav 1. tačka 2) ZR, posle reči „radu“ dodaju se reči „i zaštite ličnog integriteta i dostojanstva ličnosti“.

U članu 16. stav 1. tačka 3) ZR, posle reči "organizaciji rada" dodaju se reči „o zabrani diskriminacije, uključujući uznemiravanje i seksualno uznemiravanje“.

Obrazloženje:

Član 12. ZR (Osnovne odredbe, Osnovna prava i obaveze, Prava zaposlenih)

„Zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, bezbednost i zaštitu života i zdravlja na radu, zdravstvenu zaštitu, zaštitu ličnog integriteta i druga prava u slučaju bolesti, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti i starosti, materijalno obezbeđenje za vreme privremene nezaposlenosti, kao i pravo na druge oblike zaštite, u skladu sa zakonom i opštim aktom.

Zaposlena žena ima pravo na posebnu zaštitu za vreme trudnoće i porođaja.

Zaposleni ima pravo na posebnu zaštitu radi nege deteta, u skladu sa ovim zakonom.

Zaposleni mlađi od 18 godina života i zaposleni invalid imaju pravo na posebnu zaštitu.“

Član 16. ZR (Osnovne odredbe, Osnovna prava i obaveze, Obaveze poslodavca)

„Poslodavac je dužan da:

- 1) zaposlenom za obavljene rad isplati zaradu, u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu;*
- 2) zaposlenom obezbedi uslove rada i organizuje rad radi bezbednosti i zaštite života i zdravlja na radu, u skladu sa zakonom i drugim propisima;*
- 3) zaposlenom pruži obaveštenje o uslovima rada, organizaciji rada, pravilima iz člana 15. tačka 2) ovog zakona i pravima i obavezama koje proizlaze iz propisa o radu i propisa o bezbednosti i zaštiti života i zdravlja na radu;*
- 4) zaposlenom obezbedi obavljanje poslova utvrđenih ugovorom o radu;*
- 5) zatraži mišljenje sindikata u slučajevima utvrđenim zakonom, a kod poslodavca kod koga nije obrazovan sindikat od predstavnika koga odrede zaposleni.“*

Pravo na zaštitu ličnog integriteta i dostojanstva ličnosti temeljni je koncept zaštite ljudskih prava garantovan međunarodnim dokumentima, Ustavom i odredbama samog Zakona o radu. Odredbe člana 18-21. ovog Zakona zabranjuju diskriminaciju i posebno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje koje ima za cilj i predstavlja povredu dostojanstva zaposlenih. U skladu sa tim, postavlja se zahtev da se u okviru osnovnih odredbi zakona, posebno poglavlja Osnovna prava i obaveze, uvede pravo zaposlenih i sa druge strane obaveza poslodavca da zaposlene obavesti o ovim pravima i obezbedi zaštitu integriteta i dostojanstva zaposlenih.

U članu 12. stav 1. ovog Zakona, uz zaštitu ličnog integriteta uvodi se i zaštita dostojanstva ličnosti kao pravo zaposlenih. Istovremeno, u članu 16. koji propisuje obaveze poslodavca, obaveze poslodavca su proširene na obezbeđivanje uslova rada i organizovanje rada na način koji obezbeđuje zaštitu ličnog integriteta i dostojanstva

ličnosti zaposlenih, kao i obavezu da zaposlene obavesti o zabrani diskriminacije, uključujući uznemiravanje i seksualno uznemiravanje.

Član 3.

U članu 19. ZR, posle stava 2. dodaje se novi stav 3) koji glasi:

„Diskriminacija postoji i u slučaju:

- ako se prema zaposlenom neopravdano postupa gore nego što se postupa ili bi se postupalo prema drugome, isključivo ili uglavnom zbog toga što je zaposleni tražio, odnosno namerava da traži pravnu zaštitu od diskriminacije, ili zbog toga što je ponudio ili namerava da ponudi dokaze o diskriminatorском postupanju;**
- ako se prema zaposlenom očigledno ponižavajuće postupa, isključivo ili uglavnom zbog njegovog ličnog svojstva, odnosno pozivanjem na tradicionalne i druge kulturne prakse, običaje, odnosno verske norme, a posebno ako se zaposleni uznemirava, odnosno seksualno uznemirava.“**

Član 4.

U članu 20. stav 1. tačka 2) ZR, iza reči „odnosa“ dodaju se reči „i u vezi sa radnim odnosom, uključujući i pravo na jednaku zaradu“.

U članu 20. stav 1. ZR, posle tačke 5) dodaje se nova tačka 5a) koja glasi:

„5a) članstvo u organizaciji zaposlenih ili drugoj profesionalnoj organizaciji“.

U članu 20. stav 2. ZR, iza reči „radu“ dodaju se reči „kolektivnog ugovora i pravilnika o radu“, a reč „utvrđuje“ menja se u reč „vrši“.

Član 5.

U članu 23. ZR, ispred postojećeg stava, dodaje se novi stav koji glasi:

„Sudska zaštita od diskriminacije ostvaruje se u skladu sa zakonom“.

U članu 23. ZR, u postojećem stavu koji postaje stav 2. reči „kao i zaposleni, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete, u skladu sa zakonom“, menjaju se u reči: „može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete u skladu sa zakonom, a zaposleni u skladu sa odredbama ovog Zakona.“

Obrazloženje:

Član 19. ZR (Osnovne odredbe, Zabrana diskriminacije)

„Neposredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, jeste svako postupanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 18. ovog zakona kojim se lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica u istoj ili sličnoj situaciji.

Posredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, postoji kada određena naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica - lice koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog, zbog određenog svojstva, statusa, opredeljenja ili uverenja iz člana 18. ovog zakona.“

Član 20. ZR (Osnovne odredbe, Zabrana diskriminacije)

„Diskriminacija iz člana 18. ovog zakona zabranjena je u odnosu na:

- 1) uslove za zapošljavanje i izbor kandidata za obavljanje određenog posla;*
- 2) uslove rada i sva prava iz radnog odnosa;*
- 3) obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje;*

- 4) napredovanje na poslu;
- 5) otkaz ugovora o radu.

Odredbe ugovora o radu kojima se utvrđuje diskriminacija po nekom od osnova iz člana 18. ovog zakona ništave su.“

Član 23. ZR (Osnovne odredbe, Zabrana diskriminacije)

„U slučajevima diskriminacije u smislu odredaba čl. 18-21. ovog zakona lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete, u skladu sa zakonom.“

Izmenama u članu 19. ovog zakona, dodaje se novi stav koji pored zabrane neposredne i posredne diskriminacije, uvodi odredbu o postupcima i ponašanjima koji takođe predstavljaju diskriminaciju. Shodno tome, diskriminacija obuhvata i postupanje kojim se zaposleni neopravdano dovodi u nepovoljan položaj zbog traženja pravne zaštite od diskriminacije. Ovom izmenom sprečava se dodatno „kažnjavanje“ zaposlenog i istovremeno se zaposleni ohrabruju da ostvare svoja prava u oblasti zaštite od diskriminacije. U praksi se često zaposleni koji zahteva zaštitu od diskriminacije izlaže merama premeštaja na drugo radno mesto, pokretanju disciplinskog postupka i prema njemu, ili sličnim merama koje se često obrazlažu sasvim drugim razlozima. Sva ko ponižavajuće postupanje izazvano ličnim svojstvima zaposlenog, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje takođe predstavljaju diskriminaciju i uživaju adekvatnu zaštitu u skladu sa zakonom. Navedene izmene usklađuju postojeće rešenje sa revidiranim Direktivom o jednakom tretmanu žena i muškaraca u zapošljavanju, koja pored zabrane direktne i indirektno diskriminacije, govori o seksualnom uznemiravanju kao o diskriminaciji po osnovu pola.

Izmena člana 20. stav 1. ovog Zakona, uvodi šire odrednice prilikom nabiranja oblasti u kojima je zabranjena diskriminacija,

uključujući pravo na jednaku zaradu i članstvo u organizaciji zaposlenih ili drugoj profesionalnoj organizaciji. Da bi zabrana diskriminacije bila delotvorna u praksi, neophodno je zakonom predvideti najšire aspekte njene primene, naročito aspekt jednake zarade u skladu sa standardima Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena. U stavu 2. ovog člana, ništavost odredbi kojima se vrši diskriminacija proširena je na kolektivni ugovor i pravilnik o radu, koji bi trebalo da razrađuju opšte odredbe zakona.

Izmenama člana 23. ovog zakona zaposlenima se garantuje pravo na sudsku zaštitu od diskriminacije u skladu sa zakonom, odnosno pravo na naknadu štete u skladu sa ovim zakonom, prvenstveno u skladu sa članom 164. ovog zakona koji je proširen i na slučajeve kada zaposleni pretrpi akt diskriminacije, uz teret dokazivanja koji je na strani poslodavca.

Član 6.

U članu 26. ZR, stav 3. menja se i glasi:

„Ako se radi o poslovima kod kojih postoji znatan rizik za zdravlje žene i deteta, poslodavac može da uslovi zasnivanje radnog odnosa testom trudnoće samo ako ženi dostavi i nalaz nadležnog zdravstvenog organa o postojanju rizika za njeno zdravlje i zdravlje deteta.“

Obrazloženje:

Član 26. ZR (Zasnivanje radnog odnosa, Uslovi za zasnivanje radnog odnosa)

“Kandidat je dužan da, prilikom zasnivanja radnog odnosa, poslodavcu dostavi isprave i druge dokaze o ispunjenosti uslova za rad na poslovima za koje zasniva radni odnos, utvrđenih pravilnikom.

Poslodavac ne može od kandidata da zahteva podatke o porodičnom, odnosno bračnom statusu i planiranju porodice, odnosno do-

stavljanje isprava i drugih dokaza koji nisu od neposrednog značaja za obavljanje poslova za koje zasniva radni odnos.

Poslodavac ne može da uslovljava zasnivanje radnog odnosa testom trudnoće, osim ako se radi o poslovima kod kojih postoji znatan rizik za zdravlje žene i deteta utvrđen od strane nadležnog zdravstvenog organa.”

Izmena stava 3. člana 26. ovog zakona dovodi do usklađivanja ovog člana sa odredbama o zabrani diskriminacije iz člana 18. i člana 26. stav 2. Ukoliko je nadležni zdravstveni organ utvrdio da se radi o poslovima kod kojih postoji znatan rizik za zdravlje žene i deteta, uslovljavanje zasnivanja radnog odnosa testom trudnoće svakako može biti opravdano.

Da bi se sprečile moguće zloupotrebe na štetu žene koja traži zaposlenje, potrebno je predvideti istovremenu obavezu poslodavca da ženi dostavi predmetni nalaz nadležnog zdravstvenog organa, što je i svrha izmene ovog stava. U dosadašnjoj praksi postojeće odredbe o zaštiti materinstva često su korišćene suprotno svojoj svrsi, pa su umesto zaštite vodile ka diskriminaciji žena prilikom zapošljavanja.

Istovremeno, navedena izmena će takođe biti korisna savesnom poslodavcu koji neće biti doveden u situaciju da bude u koliziji između odredbi ovog člana i članova koji zabranjuju diskriminaciju i traženje podataka o planiranju porodice. Uvedena izmena prati preporuke Konvencije o zaštiti materinstva i pruža neophodnu garanciju da trudnoća ili materinstvo ne mogu biti prepreka zapošljavanju žena i usklađena je sa načelima Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena u odnosu na pravo na jednake mogućnosti zapošljavanja, uključujući i primenu jednakih kriterijuma pri izboru kandidata.

Član 7.

U odeljku VII ZR, naslov pododeljka I. menja se i glasi „Zaštita života i zdravlja“.

Član 8.

**Posle člana 80. ZR, dodaje se novi član 80a) koji glasi:
“Član 80a)**

Poslodavac je dužan da:

- **pribavi i održava postrojenja, uređaje, opremu, alate, mesto rada i pristup mestu rada i organizuje rad na način koji osigurava zaštitu života i zdravlja zaposlenih radnika, u skladu sa posebnim zakonima, drugim propisima i prirodom posla;**
- **upozna zaposlenog sa opasnostima posla koji obavlja;**
- **osposobi i obuči zaposlenog za rad na način koji osigurava zaštitu života i zdravlja i sprečava nastanak nesreća;**

Ako je poslodavac preuzeo obavezu smeštaja i ishrane zaposlenog, dužan je da se stara o zaštiti njegovog života, zdravlja i privatnosti, poštujući pol i versko uverenje zaposlenog.“

Obrazloženje:

Član 80. ZR (Zaštita zaposlenih, Opšta zaštita)

„Zaposleni ima pravo na bezbednost i zaštitu života i zdravlja na radu, u skladu sa zakonom.

Zaposleni je dužan da poštuje propise o bezbednosti i zaštiti života i zdravlja na radu kako ne bi ugrozio svoju bezbednost i zdravlje, kao i bezbednost i zdravlje zaposlenih i drugih lica.

Zaposleni je dužan da obavesti poslodavca o svakoj vrsti potencijalne opasnosti koja bi mogla da utiče na bezbednost i zdravlje na radu.“

Imajući u vidu da se pododeljak „Opšta zaštita“ bavi zaštitom života i zdravlja zaposlenih, naslov je promenjen u „Zaštita života i zdravlja“.

Postojeći član 80. ovog Zakona, iako se nalazi u okviru odeljka koji reguliše zaštitu zaposlenih, predviđa isključivo obaveze zaposlenih, osim opšte odredbe na pravo na bezbednost i zaštitu života i zdravlja na radu. Uvođenjem novog člana 80a. konkretizuju se obaveze na strani poslodavca radi obezbeđivanja odgovarajuće zaštite života i zdravlja zaposlenih. Ove obaveze podrazumevaju dužnost poslodavca da održava postrojenja, samo mesto rada i pristup istom, kao i da organizuje rad u cilju zaštite života i zdravlja zaposlenih, a naročito da zaposlene upoznava sa eventualnim opasnostima posla i osposobi ih za rad na način koji osigurava njihovu zaštitu. Poslednjim stavom uvedena je dodatna obaveza za poslodavca koji je preuzeo obavezu smeštaja i ishrane radnika, u cilju zaštite života i zdravlja zaposlenih, ali i poštovanja njihove privatnosti. Kao posebni osnovi istaknuti su poštovanje u odnosu na pol i versko uverenje zaposlenih, čime se postiže dodatna zaštita zaposlenih žena koje su zbog prirode posla izmeštene iz svog životnog okruženja što stvara nove mogućnosti za viktimizaciju.

Član 9.

Posle člana 82. ZR, dodaje se novi pododeljak 1a) pod naslovom „Zaštita od diskriminacije“, kao i novi članovi 82a) i 82b) koji glase:

„Član 82a)

Poslodavac je dužan da zaštiti zaposlenog od svih oblika diskriminacije na radu ili u vezi sa radom, koji su izvršeni od strane samog poslodavca, nadređenih, saradnika i drugih lica sa kojima zaposleni redovno dolazi u kontakt u obavljanju svojih poslova.

Diskriminatorско postupanje zaposlenog na radu ili u vezi sa radom predstavlja povredu radne obaveze.

Član 82b)

U postupku zaštite od diskriminacije, poslodavac izriče zabranu daljeg vršenja diskriminacije i određuje sledeće mere licu koje vrši diskriminaciju:

- opomena;
- umanjenje zarade na određeni rok;
- zabrana približavanja diskriminisanom na određenoj udaljenosti;
- premeštanje na drugo radno mesto.

Lice protiv koga se vodi postupak radi određivanja mera iz stava 1. ovog člana, dokazuje da nije postupalo protivno odredbama člana 18-21. ovog zakona.

Postupak za određivanje mera iz stava 1. ovog člana uređuje se kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu.“

Objasnenje:

Uvođenje novog pododeljka „Zaštita od diskriminacije“ u okviru opšte zaštite zaposlenih, neopohodna je konkretizacija odredbi o zabrani diskriminacije iz člana 18-21. ovog zakona. Da bi se u praksi obezbedila efikasna zaštita zaposlenih od svih vidova diskriminacije, nužno je predvideti obavezu poslodavca da zaposlenima pruži zaštitu od diskriminacije na radu ili u vezi sa radom kao i postupanje i mere koje se mogu preduzeti u okviru ove zaštite.

Novim članom 82a. predviđena je obaveza poslodavca da zaposlene štiti od svih oblika diskriminacije na radu ili u vezi sa radom, kao i krug lica u odnosu na koja se ova zaštita obezbeđuje. Pored samog poslodavca, obaveza pružanja zaštite odnosi se i na diskriminaciju od strane nadređenih, saradnika i drugih lica sa kojima zaposleni redovno dolazi u kontakt. Samo diskriminatorско postupanje predviđa se kao povreda radne obaveze.

Novi član 82b. uvodi mere koje poslodavac izriče ili određuje u postupku zaštite od diskriminacije, od kojih su zabrana približavanja i premeštanje na drugo radno mesto lica koje vrši diskrimi-

naciju od presudnog značaja. U praksi je čest slučaj da lice koje je pretrpelo ili trpi diskriminaciju umesto zaštite snosi štetne posledice, premešta se na drugo radno mesto ili radni prostor, dok lice koje je diskriminatorски postupalo nastavlja da radi na svojim poslovima bez ikakvih posledica. Teret dokazivanja je u skladu sa postojećim međunarodnim standardima, na licu protiv koga se vodi postupak, a sam postupak se uređuje kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu, što je u skladu sa postojećim rešenjima ovog zakona.

Član 10.

U članu 89. ZR, posle stava I. dodaju se četiri nova stava koji glase:

„Zaposlena žena iz stava I. ovog člana može biti privremeno premeštena na druge poslove po osnovu ličnog zahteva ili po odluci poslodavca.

Nadležni zdravstveni organ dužan je da po zahtevu poslodavca odnosno zaposlene žene izda nalaz iz stava I. ovog člana.

Zaposlena žena iz stava I. ovog člana privremeno se premešta na druge poslove koji nisu štetni za njeno zdravlje i zdravlje deteta, a zarada koju je ostvarivala pre premeštaja ne umanjuje se.

Zaposlena žena iz stava I. ovog člana može se premeštiti u drugo mesto rada samo uz njen pristanak.“

Član 11.

Posle člana 89. ZR, dodaje se novi član 89a) koji glasi:

„Član 89a)

Nakon korišćenja porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta, poslodavac je dužan da zaposlenu ženu

vрати na isto radno mesto i poslove na kojima je radila pre korišćenja tog prava.

Ako je prestala potreba za obavljanjem poslova iz stava I. ovog člana, poslodavac je dužan da zaposlenoj ženi omogućí rad na drugim odgovarajućim poslovima sa istom zaradom.“

Образложење:

Član 89. ZR (Zaštita zaposlenih, Zaštita materinstva)

„Zaposlena žena za vreme trudnoće ne može da radi na poslovima koji su, po nalazu nadležnog zdravstvenog organa, štetni za njeno zdravlje i zdravlje deteta, a naročito na poslovima koji zahtevaju podizanje tereta ili na kojima postoji štetno zračenje ili izloženost ekstremnim temperaturama i vibracijama.“

Postojeće odredbe člana 89. ovog Zakona, koje za cilj imaju zaštitu zaposlene žene tokom trudnoće, odnosno zaštitu njenog zdravlja i zdravlja deteta, propisuju samo uslove u kojima zaposlena tokom trudnoće „ne može“ da radi. Kako bi se izbegli brojni problemi koje u praksi ovako nejasna odrednica prouzrokuje, na štetu zaposlene ili samog poslodavca, neophodno je detaljnije predvideti konkretne uslove za privremeni premeštaj zaposlene žene, što se čini uvođenjem novih stavova u navedenom članu. Ukoliko se radi o poslovima opisanim dosadašnjim stavom I. predviđa se privremeno premeštanje zaposlene na druge poslove, na lični zahtev ili po odluci poslodavca. Po zahtevu zaposlene ili poslodavca, nadležni organ dužan je da izda nalaz o štetnosti poslova po zdravlje, čime se isključuje mogućnost zloupotrebe ove zakonske odredbe bilo od strane zaposlene ili poslodavca. Kao dodatna garancija, predviđeno je da se zarada zaposlene koju je ostvarivala pre premeštaja ne umanjuje, kao i da ne može bez saglasnosti biti premeštena u drugo mesto rada.

Izmene pododjeljka „Zaštita materinstva“, naročito uvođenje novog člana 89a. zasnovane su na rešenjima iz Direktive o roditeljskom odsustvu i Konvencije MOR-a o zaštiti materinstva i preporukama da se nacionalnim zakonodavstvima predvide garancije koje će zaposlenoj ženi omogućiti da se po povratku sa porodijskog odsustva ili odsustva radi nege deteta, vrati na isti posao, jednak ili sličan drugi posao, odnosno na isto ili odgovarajuće radno mesto, ali sa istom platom. Zaštita materinstva ne odnosi se nužno samo na rad u uslovima koji mogu loše uticati na zdravlje i bezbednost žene ili deteta, već mora pružiti punu podršku i zaštitu samog koncepta materinstva zbog kojeg zaposlena žena ne sme trpeti štetne posledice u smislu gubitka radnog mesta sa kojeg je otišla na odsustvo ili umanjenja zarade.

Član 12.

U članu 94. ZR, posle stava 4. dodaje se novi stav 4a) koji glasi:

„Ako zaposlena žena iz stava 4. ovog člana to zahteva, poslodavac će joj omogućiti da u toku korišćenja prava na odsustvo sa rada radi nege deteta, radi polovinu punog radnog vremena.“

Član 13.

U članu 94a. ZR posle stava 3. dodaje se novi stav 3a) koji glasi:

„Pravo na rad sa polovinom punog radnog vremena iz člana 94. stav 4a. ovog Zakona, pripada i zaposlenim ženama iz stavova 1-3 ovog člana.“

Obrazloženje:

Član 94. ZR (Zaštita zaposlenih, Porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta)

„Zaposlena žena ima pravo na odsustvo sa rada zbog trudnoće i porođaja (u daljem tekstu: porodiljsko odsustvo), kao i odsustvo sa rada radi nege deteta, u ukupnom trajanju od 365 dana.

Zaposlena žena ima pravo da otpočne porodiljsko odsustvo na osnovu nalaza nadležnog zdravstvenog organa najranije 45 dana, a obavezno 28 dana pre vremena određenog za porođaj.

Porodiljsko odsustvo traje do navršena tri meseca od dana porođaja.

Zaposlena žena, po isteku porodiljskog odsustva, ima pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta do isteka 365 dana od dana otpočinjanja porodiljskog odsustva iz stava 2. ovog člana.

Otac deteta može da koristi pravo iz stava 3. ovog člana u slučaju kad majka napusti dete, umre ili je iz drugih opravdanih razloga sprečena da koristi to pravo (izdržavanje kazne zatvora, teža bolest i dr.). To pravo otac deteta ima i kada majka nije u radnom odnosu.

Otac deteta može da koristi pravo iz stava 4. ovog člana.

Za vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta zaposlena žena, odnosno otac deteta, ima pravo na naknadu zarade, u skladu sa zakonom.“

Član 94a. ZR (Zaštita zaposlenih, Porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta)

„Zaposlena žena ima pravo na porodiljsko odsustvo i pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta za treće i svako naredno novorođeno dete u ukupnom trajanju od dve godine.

Pravo na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta u ukupnom trajanju od dve godine ima i zaposlena žena koja u prvom porođaju rodi troje ili više dece, kao i zaposlena žena koja je rodila jedno, dvoje ili troje dece a u narednom porođaju rodi dvoje ili više dece.

Zaposlena žena iz st. 1. i 2. ovog člana, po isteku porodiljskog odsustva, ima pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta do isteka

dve godine od dana otpočinjanja porodijskog odsustva iz člana 94. stav 2. ovog zakona.

Otac deteta iz st. 1. i 2. ovog člana može da koristi pravo na porodijsko odsustvo u slučajevima i pod uslovima utvrđenim u članu 94. stav 5. ovog zakona, a pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta u dužini utvrđenoj u stavu 3. ovog člana.“

Predložene izmene prate preporuke iz Konvencija MOR-a u cilju izjednačavanja statusa lica sa ili bez porodičnih obaveza, bez diskriminacije i u meri u kojoj je to moguće bez sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih obaveza. Konvencija o zaštiti materinstva sugeriše skraćenje radnog vremena kako bi se zaposlenoj ženi pružila mogućnost da uskladi porodične i poslovne obaveze a da pri tome ne bude primorana da bira između ovih oblasti. Izmenama člana 94. i 94a. kao novina se uvodi mogućnost da zaposlena žena za vreme odsustva sa rada radi nege deteta, na svoj zahtev može da radi polovinu punog radnog vremena, što je poslodavac dužan da joj omogući. Zaposlenim ženama se na ovaj način omogućava usklađivanje porodičnih i profesionalnih obaveza, kako bi se sprečila diskriminacija žena koje su prisiljene da biraju između ovih obaveza.

Član 14.

U članu 104. stav 3. ZR, posle reči „intelektualni rad“ dodaju se reči:

„zaposlenih, a naročito ako:

- obavljaju isti posao u istim ili sličnim uslovima ili bi mogli jedan drugog zameniti u poslu koji obavljaju;**
- je rad koji jedan od njih obavlja slične prirode kao rad koji obavlja drugi, a razlike između obavljenog posla i uslova pod kojima ih obavljaju nemaju značaja u odnosu na prirodu posla u celini ili se pojavljuju tako retko da ne utiču na prirodu posla u celini.“**

Objasnenje:

Član 104. ZR (Zarada, naknada zarade i druga primanja, Zarada)

„Zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, koja se utvrđuje u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu.

Zaposlenima se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruju kod poslodavca.

Pod radom iste vrednosti podrazumeva se rad za koji se zahteva isti stepen stručne sprema, ista radna sposobnost, odgovornost i fizički i intelektualni rad.

Odluka poslodavca ili sporazum sa zaposlenim koji nisu u skladu sa stavom 2. ovog člana - ništavi su.

U slučaju povrede prava iz stava 2. ovog člana zaposleni ima pravo na naknadu štete.“

Dosadašnje odredbe garantuju zaposlenima jednaku zaradu za isti rad ili rad iste vrednosti. Predloženim izmenama u stavu 3. člana 104. ovog zakona, u skladu sa međunarodnim standardima, precizira se pojam „rad iste vrednosti“. Postojeće rešenje iz člana 104. stav 3. otvara mogućnost za krajnje rigidno i usko tumačenje pojma rada iste vrednosti, što najčešće vodi diskriminaciji žena u ovom aspektu prava iz radnog odnosa. Stoga se detaljnija razrada samog pojma „rada iste vrednosti“ nameće kao adekvatna i neophodna, kako bi se isključile moguće nedoumice u praksi i isključila potencijalna diskriminacija žena usled uske definicije ovog pojma. Tako se pored rada za koji se zahteva isti stepen stručne sprema, ista radna sposobnost, odgovornost i fizički i intelektualni rad, kao okvir uvodi i obavljanje posla u istim ili sličnim uslovima, odnosno rad slične prirode čije razlike usled učestalosti pojavljivanja ili u odnosu na obavljeni posao ili uslove pod kojima se obavlja nemaju uticaj na prirodu posla u celini.

Član 15.

U članu 164. ZR, nakon reči „radom“ dodaje se zarez i reči „odnosno pretrpi akt diskriminacije“.

U članu 164. ZR, dodaje se novi stav 2) koji glasi:

„Ako zaposleni učini verovatnim da je pretrpeo akt diskriminacije, poslodavac snosi teret dokazivanja da nije došlo do povrede odredbi člana 18-21. ovog zakona.“

Obrazloženje:

Član 164. ZR (Naknada štete)

„Ako zaposleni pretrpi povredu ili štetu na radu ili u vezi sa radom, poslodavac je dužan da mu naknadi štetu, u skladu sa zakonom i opštim aktom.“

Postojeće odredbe zakona koje zabranjuju diskriminaciju u smislu odredbi člana 18-21. ovog zakona, zaposlenom daju pravo na zaštitu od diskriminacije pred sudom, u skladu sa zakonom. Kako je obaveza poslodavca da štiti zaposlene od diskriminacije u smislu zakonskih odredbi, nužno je pravo na naknadu štete predviđeno članom 164. proširiti i na ovu oblast. Dosadašnje odredbe navedenog člana predviđaju obavezu poslodavca da zaposlenom naknadi štetu ukoliko pretrpi povredu ili štetu na radu ili u vezi sa radom. Predloženim izmenama kao osnov za naknadu štete uvodi se i pretrpljeni akt diskriminacije, a teret dokazivanja u slučaju sudskog spora je na poslodavcu ukoliko zaposleni učini verovatnim da je pretrpeo akt diskriminacije. Na ovaj način se postiže usklađivanje sa postojećim međunarodnim standardima u oblasti sudske zaštite od diskriminacije u svim oblastima. Direktiva o teretu dokazivanja u slučajevima diskriminacije po osnovu pola, koja uvodi nove standarde u pogledu tereta dokazivanja, ima za cilj povećanje efikasnosti mera koje obezbeđuju primenu principa jednakog tretmana. Lice koje smatra da je diskriminisano treba da

učini verovatnim postojanje diskriminacije, dok je na drugoj strani teret dokazivanja da diskriminacije odnosno povrede prava na jednak tretman nije bilo.

Član 16.

U članu 178. stav 2. ZR, posle reči „obliku“ dodaju se reči: „preporučenom pošiljkom ili na drugi način koji omogućava utvrđivanje datuma prijema pisma (predajom na pisarnici, predajom dostavnoj službi poslodavca idr.)“.

U članu 178. ZR, posle stava 3. dodaje se novi stav 4) koji glasi:

„Ne proizvodi pravno dejstvo otkaz ugovora o radu koji je sačinjen u vreme zaključenja ugovora o radu ili bez označenja datuma prestanka radnog odnosa.“

Obrazloženje:

*Član 178. ZR (Prestanak radnog odnosa,
Otkaz od strane zaposlenog)*

„Zaposleni ima pravo da poslodavcu otkáže ugovor o radu.

Otkaz ugovora o radu zaposleni dostavlja poslodavcu u pisanom obliku, najmanje 15 dana pre dana koji je zaposleni naveo kao dan prestanka radnog odnosa.

Ako zaposleni otkáže ugovor o radu zbog, od strane poslodavca učinjene povrede obaveza utvrđenih zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu, zaposleni ima sva prava iz radnog odnosa, kao u slučaju da mu je nezakonito prestao radni odnos.“

Izmenama u stavu 2. člana 178. ZR i dodavanjem novog stava 4), precizira se način na koji zaposleni dostavlja poslodavcu otkaz ugovora o radu. Pored postojećeg uslova, da otkaz bude predat u pismenom obliku, izmenama u stavu 2. ovog člana predviđa se da otkaz ugovora o radu mora biti dostavljen preporučenom pošilj-

kom ili na drugi način koji omogućava da se utvrdi datum kada je otkaz primljen od strane poslodavca. Pored predaje na pisarnici ili predaje dostavnoj službi poslodavca, mogući su i drugi načini, u zavisnosti od načina na koji su organizovane službe poslodavca. Za svaki od ovih načina dostave ključno je da se može sa sigurnošću utvrditi tačan datum prijema, bilo na osnovu potvrde o prijemu pošiljke ili na osnovu zavodnog pečata prijemne službe. Na ovaj način se zaposleni, ali i poslodavac, štite od eventualnih zloupotreba koje mogu nastati iz takozvanih „blanko“ otkaza, čestih u praksi, odnosno otkaza bez naznačenog datuma prestanka radnog odnosa, koji se obično zahtevaju od zaposlenih prilikom zasnivanja radnog odnosa.

Odredbe novog stava 4) ovog člana predstavljaju dodatnu garanciju i predviđaju da ovakva vrsta otkaza, u kome nije naznačen realan datum ili datum uopšte nije naznačen, ne proizvode pravno dejstvo.

Član 17.

U članu 273. stav 1. ZR, posle tačke 3. dodaje tačka 3a) koja glasi:

“3a) ako ne donese ili ne objavi pravilnik o radu kojim se uređuje postupak za određivanje mera za zaštitu od diskriminacije (član 83b. stav 1.)“.

Obrazloženje:

Član 273. ZR (Kaznene odredbe)

„Novčanom kaznom od 800.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj poslodavac sa svojstvom pravnog lica:

- 1) ako prekrši zabranu diskriminacije u smislu ovog zakona (čl. 18-21);*
- 2) ako sa licem koje radi nije zaključio ugovor o radu ili drugi ugovor u smislu ovog zakona (član 33. i čl. 197-202);*

- 3) ako zaposlenom nije dostavio fotokopiju prijave na obavezno socijalno osiguranje (član 35);
- 4) ako nije isplatio zaradu, odnosno minimalnu zaradu (čl. 104. i 111);
- 5) ako nije isplatio zaradu u novcu, osim u slučaju iz člana 45. ovog zakona (član 110);
- 6) ako nije doneo program rešavanja viška zaposlenih (član 153);
- 7) ako zaposlenom otkáže ugovor o radu suprotno odredbama ovog zakona (čl. 179-181. i čl. 187. i 188);
- 8) ako do dana prestanka radnog odnosa zaposlenom ne izvrši isplatu svih dospelih zarada, naknada zarada i drugih primanja (član 186);
- 9) ako ne postupi po rešenju inspektora rada u skladu sa odredbama ovog zakona (član 271);
- 10) ako sprečava inspektora rada u vršenju inspekcijuskog nadzora,

Novčanom kaznom od 400.000 do 500.000 dinara za prekršaj iz stava 1. ovog člana kazniće se preduzetnik.

Novčanom kaznom od 40.000 do 50.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1. ovog člana odgovorno lice u pravnom licu.

Ako se izvršenjem prekršaja iz stava 1. ovog člana nanese materijalna šteta zaposlenom ili drugom fizičkom ili pravnom licu, poslodavcu se može izreći i zaštitna mera - zabrana vršenja delatnosti, u skladu sa zakonom.“

Uvođenjem pododeljka Zaštita od diskriminacije konkretizovana je obaveza poslodavca da zaposlenom pruži zaštitu od diskriminacije (član 82a.) i predviđene su mere u postupku zaštite od diskriminacije (član 82b.). Prema postojećim zakonskim rešenjima, sam postupak za zaštitu od diskriminacije mora se urediti kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu. U skladu sa ovim rešenjem, obaveza poslodavca je da navedenim aktima propiše pra-

vila postupka, pa je postupanje protivno ovoj obavezi nužno predvideti kao prekršaj poslodavca, izmenama u članu 273. stav 1. ZR, nova tačka 3a.

Imajući u vidu da su žene najčešće izložene diskriminaciji, naročito uznemiravanju i seksualnom uznemiravanju u oblasti radnih odnosa, propuštanje da se uredi postupak u ovoj oblasti i tako obezbede efikasni mehanizmi zaštite od svih oblika diskriminacije, predstavlja ozbiljno ugrožavanje prava lica koje traže zaposlenje ili zaposlenih, pa su shodno tome uvršteni u kaznene odredbe vezane za prekršajnu odogovornost sa najvišim iznosom novčanih kazni.

IV

PORODIČNO PRAVO

U oblasti porodičnog prava, Porodični zakon sadrži osnovne odredbe u pogledu ravnopravnosti muškaraca i žena, princip ravnopravnosti u poštovanju porodičnog života, ravnopravnost bez obzira na bračni i porodični status, kao i izjednačenost supružnika u pravima i obavezama. U skladu sa obavezama koje je Srbija preuzela u okviru Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, prvenstvene su obaveze države da u odgovarajuće zakone unese princip ravnopravnosti žena i muškaraca u oblasti porodičnih odnosa. Iako odredbe o ravnopravnosti postoje, većina njih nije dovoljno jasna ili konkretna kako bi se obezbedila i praktična primena ovog principa.

Pored ovoga, predložene izmene se velikim delom odnose na zabranu nasilja u porodici i sam sudski postupak u ovim sporovima. U okviru postojeće pravne zaštite prema Porodičnom zakonu, osnovni zahtev je maksimalno skraćanje postupka i pojednostavljena procedura kako bi se žrtvi nasilja, a to su najčešće žene, pružila brza i efikasna zaštita. Međutim, zbog neadekvatnosti zakonske regulative, zaštita od nasilja u porodici nije bila dovoljno efikasna. Predloženim izmenama ide se za tim da se postojeći pravni režim zaštite od nasilja u porodici unapredi u meri u kojoj to zahteva pravna praksa.

Pravni režim zaštite od nasilja u porodici sadržan u Porodičnom zakonu, a prema uporedno pravnim iskustvima, pred-

stavlja samo prvi korak ka potpunoj zaštiti od nasilja u porodici, koji se može ostvariti samo donošenjem posebnog zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

U to smislu, predlažemo sledeće izmene i dopune Porodičnog zakona („Službeni glasnik RS“ br. 18/05).

Član 1.

U članu 2. Porodičnog zakona (dalje: PZ), stav 2. menja se i glasi :

„Žena i muškarac su ravnopravni u ostvarivanju prava na poštovanje porodičnog života“.

U članu 2. PZ, iza stava 2. dodaje se novi stav 3) koji glasi:

„Žena i muškarac su ravnopravni bez obzira na njihov porodični i bračni status“.

Član 2.

U članu 3. stav 3. PZ, iza reči „ravnopravni“ dodaju se reči „i izjednačeni u pravima i obavezama u skladu sa zakonom“.

Član 3.

U članu 10. stav 2. PZ, reči „u skladu se zakonom“ brišu se, a posle reči „porodici“ dodaju se reči „i pravo na naknadu štete u posebnom postupku, u skladu sa zakonom“.

Obrazloženje:

Član 2. PZ (Osnovne odredbe, Porodica)

„(1) Porodica uživa posebnu zaštitu države.

(2) Svako ima pravo na poštovanje svog porodičnog života.“

Član 3. PZ (Osnovne odredbe, Brak)

„(1) Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca.

(2) Brak se može sklopiti samo na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika.

(3) Supružnici su ravnopravni.“

Član 10. PZ (Osnovne odredbe, Nasilje u porodici)

„(1) Zabranjeno je nasilje u porodici.

(2) Svako ima, u skladu sa zakonom, pravo na zaštitu od nasilja u porodici.“

Izmenama u članu 2. i 3. Porodičnog zakona koje predstavljaju osnovne odredbe u pogledu ravnopravnosti muškaraca i žena, princip ravnopravnosti dobija šire polje delovanja i tako se proteže na ravnopravnost u poštovanju porodičnog života, ravnopravnost bez obzira na bračni i porodični status, kao i izjednačenost supružnika u pravima i obavezama, što se odnosi na zaključenje, trajanje braka u svim aspektima i razvod braka. Ovakvo rešenje u skladu je sa obavezama koje je Srbija preuzela u okviru Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, a to je obaveza države da u odgovarajuće zakone unese princip ravnopravnosti žena i muškaraca, što se prvenstveno odnosi na zakone u oblasti porodičnih odnosa.

Izmene člana 10. PZ pored izričite zabrane nasilja u porodici i prava na sudsku zaštitu, uvode i pravo na naknadu štete u posebnom postupku, u skladu sa zakonom. Postojeći postupak za zaštitu od nasilja u porodici u kome sud određuje mere zaštite od nasilja u porodici, zbog svoje prirode ne ostavlja mogućnost da sud istovremeno može da odlučuje o naknadi štete. Kako nasilje u porodici predstavlja povredu telesnog integriteta, duševnog zdravlja i spokojsva, a prema predloženim izmenama i ličnog integriteta i

dostojanstva ličnosti, lice koje je pretrpelo nasilje u porodici mora imati pravo i na naknadu štete. Predložena izmena opravdana je i sa stanovišta prakse, jer se često dešava da izostane pokretanje krivičnog postupka i krivična osuda, pa se na taj način žrtva nasilja u porodici može naći u situaciji da ostane uskraćena za osnov po kome bi mogla zahtevati naknadu štete za pretrpljene povrede.

Član 4.

U članu 153. PZ, stav 2. se briše.

Objasnjeno:

Član 153. PZ (Izdržavanje majke deteta)

„(1) Majka deteta koja nema dovoljno sredstava za izdržavanje ima pravo na izdržavanje od oca deteta za vreme od tri meseca pre porođaja i godinu dana posle porođaja.

(2) Nema pravo na izdržavanje majka ako bi prihvatanje njenog zahteva za izdržavanje predstavljalo očiglednu nepravdu za oca.“

Smatramo da je stav 2. člana 153. PZ čije se brisanje predlaže, neodrživ jer se odnosi na izdržavanje žene u periodu trudnoće i nakon porođaja, kada je ista objektivno sprečena da radi i doprinosi svom izdržavanju i izdržavanju deteta. Stoga ne postoje opravdani razlozi koji bi oca deteta mogli osloboditi obaveze da ženu izdržava u tom periodu, a pojam „očigledne nepravde“ koji se koristi u postojećem stavu 2. ovog člana može samo da posluži kao širok osnov za zloupotrebe i izbegavanje ove obaveze. Naročito i što je prema odredbama Ustava, Porodičnog zakona i Zakona o radu predviđena posebna zaštita materinstva, odnosno majke i deteta, a uskraćivanje i nedoprinošenje izdržavanju žene može imati negativne posledice po zdravlje ne samo žene već i deteta.

Član 5.

U članu 194. PZ, stav 3. se briše.

Obrazloženje:

Član 194. PZ (Imovinski odnosi, Pravo stanovanja)

„(1) Dete i roditelj koji vrši roditeljsko pravo imaju pravo stanovanja na stanu čiji je vlasnik drugi roditelj deteta ako dete i roditelj koji vrši roditeljsko pravo nemaju pravo svojine na useljivom stanu.

(2) Pravo stanovanja traje do punoletstva deteta.

(3) Nemaju pravo stanovanja dete i roditelj ako bi prihvatanje njihovog zahteva za pravo stanovanja predstavljalo očiglednu nepravdu za drugog roditelja.“

Institut „habitacio“ odnosno pravo stanovanja koji kao novinu uvodi Porodični zakon, ima za svrhu prvenstveno obezbeđenje i zaštitu interesa maloletnog deteta. Pravo na stanovanje u stanu koji je vlasništvo drugog roditelja, ako roditelj kome je dete dodeljeno nema na drugi način rešeno stambeno pitanje, bez ograničenja u smislu „očigledne nepravde“, predstavlja jedino pravedno rešenje za maloletno dete i njegovog zakonskog staratelja. Roditelj kome dete nije povereno radi vršenja roditeljskog prava, ne može se naći u privilegovanoj poziciji, niti se njegove obaveze prema maloletnom detetu mogu ograničiti samo na plaćanje mesečnog doprinosa za izdržavanje. U praksi se prilikom razvoda braka maloletna deca u većem procentu dodeljuju majkama, a iznosi mesečne alimentacije se određuju nisko u zakonom predviđenom rasponu do 50% od zarade i retko prelaze 20% za jedno dete što čini skoro nemogućim ispunjavanje osnovnih potreba deteta u slučaju da žena nema stan u svojini već je prisiljena da plaća zakup. Na ovaj način u praksi su često žene izložene diskriminaciji i praktično se „kažnjavaju“ za činje-

nicu da im je dodeljeno starateljstvo nad detetom, dok se sa druge strane muškarci oslobađaju svake obaveze da se staraju o dobrobiti deteta. Ovakve izmene su u skladu sa ostalim odredbama o zaštiti interesa dece, jer je namera zakonodavca prvenstveno da deca nakon razvoda ne trpe štetne posledice i nemaju niži životni standard od roditelja. Odredba člana 162. stav 3. PZ propisuje da visina izdržavanja deteta treba da omogući najmanje takav nivo životnog standarda za dete kakav uživa dužnik izdržavanja, a što se mora odnositi i na obezbeđivanje prostora za stanovanje deteta.

Član 6.

U članu 197. stav 1. PZ, iza reči „ugrožava“ dodaju se reči „ili povređuje“, a iza reči „spokojstvo“ dodaju se reči „lični integritet i dostojanstvo ličnosti“.

U članu 197. stav 2. tačka 5. PZ, iza reči „licima“ dodaje se zarez i reči „uključujući praćenje i uhođenje“.

U članu 197. stav 2. PZ, iza tačke 5 dodaje se nova tačka 5a) koja glasi:

„5a. ekonomsko nasilje, naročito ako je usmereno na uskraćivanje ili ograničavanje prihoda, zaposlenja, materijalnih dobara i dr.“.

Član 7.

U članu 198. stav 1. PZ, reči „protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti“, menjaju se u reči: „kad utvrdi da je član porodice izvršio nasilje u porodici iz člana 197. stav 1. i 2. ovog zakona, sud određuje“.

U članu 198. stav 4. PZ, ispred reči „uračunava se“ dodaje se reč „ne“.

U članu 198. PZ, posle stava 4. dodaje se novi stav 5. koji glasi:

„Sud može odrediti da će član porodice koji ne poštuje meru zaštite iz stava 2. tačke 3-5. ovog člana, biti dužan da isplati članu porodice radi čije zaštite je određena mera primerenu svotu novca“.

Objasnjeno:

Član 197. PZ (Zaštita od nasilja u porodici)

„(1) Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, jeste ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice.

(2) Nasiljem u porodici, u smislu stava 1. ovog člana, smatra se naročito:

- 1. nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede;*
- 2. izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu;*
- 3. prisiljavanje na seksualni odnos;*
- 4. navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godinu života ili nemoćnim licem;*
- 5. ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima;*
- 6. vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.*

(3) Članovima porodice u smislu stava 1. ovog člana smatraju se:

- 1. supružnici ili bivši supružnici;*
- 2. deca, roditelji i ostali krvni srodnici, te lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo;*
- 3. lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu;*
- 4. vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri;*
- 5. lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.“*

Član 198. PZ (Zaštita od nasilja u porodici)

„(1) Protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici, kojom se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa sa drugim članom porodice.

(2) Mere zaštite od nasilja u porodici jesu:

1. izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti;
2. izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti;
3. zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti;
4. zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice;
5. zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.

(3) Mera zaštite od nasilja u porodici može trajati najviše godinu dana.

(4) Vreme provedeno u pritvoru kao i svako lišenje slobode u vezi s krivičnim delom odnosno prekršajem uračunava se u vreme trajanja mere zaštite od nasilja u porodici.“

Izmene u članu 197. PZ, u stavu 1. i 2. dodatno preciziraju sam pojam nasilja u porodici dodajući uz pojam ugrožavanja i povređivanje, a kao zaštitna dobra uvedeni su i lični integritet i dostojanstvo ličnosti člana porodice. Dosadašnjom definicijom, nasilje dovodi do ugrožavanja telesnog integriteta, duševnog zdravlja ili spokojsva člana porodice. Pojmovi duševno zdravlje i spojstvo nisu uobičajeni u ostalim zakonima, pa je nužno precizirati ovu vrstu ugrožavanja i povreda uvođenjem pojmova ličnog integriteta i dostojanstva ličnosti. Ovakvo rešenje pruža adekvatan osnov i za eventualnu naknadu nematerijalne štete zbog povrede

prava ličnosti prema Zakonu o obligacionim odnosima. Pored toga, predložena izmena usklađuje definiciju nasilja u porodici iz Porodičnog zakona sa postojećim definicijama iz relevantnim međunarodnih dokumenata u oblasti nasilja nad ženama. Preporukom odbora ministara Saveta Evrope zemljama članicama za zaštitu žena od nasilja (Rec.2002/5), potvrđuje se da nasilje nad ženama u društvu i porodici vodi ka ozbiljnoj diskriminaciji protiv ženskog pola i krši, oštećuje ili ukida uživanje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U skladu sa datim preporukama međunarodnih tela, vidovi nasilja u porodici iz stava 2. člana 197. PZ, dopunjeni su u pogledu ograničavanja kretanja dodavanjem odredbi o zabrani praćenja i uhođenja, kao i u pogledu ekonomskog nasilja nad članom porodice.

Zaštita od nasilja u porodici biće efikasnija ukoliko se usvoje predložene izmene u članu 198. PZ, odredbom da se vreme provedeno u pritvoru kao i svako lišenje slobode ne uračunava u vreme trajanja mere zaštite od nasilja u porodici, kao i uvođenjem „sudskih penala“ članu porodice koji postupa suprotno određenoj meri zaštite od nasilja u porodici. Novčano kažnjavanje nasilnika koji ne poštuje meru zaštite izrečenu od strane suda predstavlja poslednji efikasan korak u okviru građansko pravne zaštite.

Član 8.

U članu 207. PZ, dodaje se novi stav 2. koji glasi:

„Ako je odlukom suda određena mera zaštite od nasilja u porodici, troškove postupka u punom iznosu snosi strana protiv koje je mera određena“.

Član 9.

U članu 230. stav 2. PZ, posle tačke 4. dodaje se nova tačka 5 koja glasi:

„5. ako se tužbom traži određivanje mere zaštite od nasilja u porodici“.

Obrazloženje:

Član 207. PZ (Postupak pred sudom)

„O naknadi troškova postupka u vezi sa porodičnim odnosima sud odlučuje po slobodnoj oceni, vodeći računa o razlozima pravičnosti.“

Član 230. PZ (Postupak pred sudom)

„(1) Posredovanje se redovno sprovodi uz postupak u bračnom sporu koji je pokrenut tužbom jednog od supružnika.

(2) Posredovanje u bračnom sporu se ne sprovodi:

- 1. ako jedan od supružnika ne pristane na posredovanje;*
- 2. ako je jedan od supružnika nesposoban za rasuđivanje;*
- 3. ako je boravište jednog od supružnika nepoznato;*
- 4. ako jedan ili oba supružnika žive u inostranstvu.“*

Predložene izmene i dopune u članu 207. PZ odnose se na postupak pred sudom u porodičnim sporovima. Imajući u vidu specifičnu prirodu postupka za zaštitu od nasilja u porodici, smatramo opravdanim da teret troškova pada na lice koje je izvršilo nasilje u porodici.

Specifična priroda postupka određivanja mera zaštite od nasilja u porodici nalaže i predložene izmene u članu 230. stav 2. PZ, jer je sprovođenje posredovanja neadekvatno i u suprotnosti sa postojećim međunarodnim standardima i svrhom samih mera zaštite od nasilja u porodici. Na ovaj način bi se kroz posredovanje, odnosno mirenje i nagodbu, član porodice koji trpi nasilje dodatno izlagao kontaktu sa nasilnikom. Kako je postupak za određivanje mera zaštite po zakonu ne samo samostalan, već predviđen i kao adhezioni postupak, to se mirenje pri razvodu braka kada supružnik traži za sebe ili dete zaštitu od nasilja u porodici ne može smatrati prihva-

tljivim rešenjem. Žrtva nasilja ima pravo na sudsku zaštitu od nasilja pa joj se ne može nametati eventualno pomirenje sa nasilnikom. U praksi je čest slučaj da se uprkos postavljenom zahtevu za određivanje mera zaštite koji je podnet uz tužbu za razvod braka, zakazuje ročište za mirenje pred sudom. Štetne posledice po žrtvu nasilja, najčešće ženu, su dvostruke: prvo, na ročištu za mirenje ne mogu biti prisutni punomoćnici, pa je žena ostavljena nasuprot nasilniku sama, bez odgovarajuće podrške i pomoći advokata, a poznato je da se žene iz straha ili sramote inače teško odlučuju da o nasilju koje su pretrpele progovore i zatraže zaštitu od suda. Sa druge strane, zakazivanjem ročišta za mirenje u ovim slučajevima, koja se uvek završe neuspešno iz navedenih razloga, samo se troši dragoceno vreme i postupak neopravdano prolongira na štetu lica koje nasilje trpi.

Član 10.

U članu 284. stav 3. PZ, reči „protiv koga“ menjaju se u reči „radi čije zaštite“.

Član 11.

**U članu 285. PZ, iza stava 2. dodaje se novi stav 2a) koji glasi:
„2a) Sud je dužan da okonča prvostepeni postupak u roku od 30 dana od dana pokretanja postupka, a pismeni otpravak odluke izradi najkasnije u roku od 8 dana od dana okončanja postupka“.**

Član 12.

**Posle člana 287. PZ, dodaju se nova dva člana koji glase:
„Privremena mera
287a.**

Radi otklanjanja hitne opasnosti ili sprečavanja nasilja u porodici, sud može po službenoj dužnosti i bez saslušanja

suprotne strane, odrediti privremenu meru zaštite od nasilja u porodici.“

Sud će odluku o određivanju privremene mere po predlogu člana porodice prema kome je nasilje izvršeno, njegovog zakonskog zastupnika, javnog tužioca ili organa starateljstva, doneti u roku od 48 sati od predaje predloga.

Protiv rešenja o određivanju privremene mere nije dozvoljena posebna žalba.

Teret dokazivanja

Član 287b

Ako član porodice učini verovatnim da je pretrpeo akt nasilja u porodici, teret dokazivanja da usled tog akta nije došlo do povrede člana 197. stav 1. ovog zakona, snosi protivna strana.“

Obrazloženje:

Član 284. PZ (Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici)

„(1) Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici pokreće se tužbom.

(2) Tužbu za određivanje mere zaštite od nasilja u porodici, kao i za produženje mere zaštite od nasilja u porodici, mogu podneti: član porodice prema kome je nasilje izvršeno, njegov zakonski zastupnik, javni tužilac i organ starateljstva.

(3) Tužbu za prestanak mere zaštite od nasilja u porodici može podneti član porodice protiv koga je mera određena.“

Član 285. PZ (Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici)

„(1) Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici naročito je hitan.

(2) Prvo ročište zakazuje se tako da se održi u roku od osam dana od dana kada je tužba primljena u sudu.

(3) Drugostepeni sud dužan je da donese odluku u roku od 15 dana od dana kada mu je dostavljena žalba.“

Član 287. PZ (Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici)

„(1) Sud nije vezan granicama tužbenog zahteva za zaštitu od nasilja u porodici.

(2) Sud može odrediti i meru zaštite od nasilja u porodici koja nije tražena ako oceni da se takvom merom najbolje postiže zaštita.“

Postupak u kome sud određuje jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici mora po svojoj prirodi biti hitan kako bi se žrtvi nasilja u porodici, a to su najčešće žene, obezbedila efikasna i adekvatna zaštita u vremenski ograničenom periodu. Zaštitne mere izriču se prema zakonu na period od najduže godinu dana, a u praksi je redak slučaj da se izriču mere u kraćem roku. Svrha ovih mera zaštite je da se lice koje vrši nasilje u porodici uskrati ili ograniči u kontaktu sa žrtvom, kako bi se sprečilo dalje nasilje ili nastanak situacija koje bi ga mogle provocirati, kao i da se članu porodice koji nasilje trpi pruži mogućnost da u tom periodu bude mirno i sigurno, radi bezbednosti i mogućnosti da se organizuje, oporavi i preduzme druge odgovarajuće korake.

Vrhovni sud Srbije usvojio je stanovište da ove mere zaštite ne smeju biti blage za počinioca, a na taj način se izražava i stanovište države u smislu spremnosti da štiti pojedinca i samu porodicu. O značaju zaštite od nasilja u porodici govori i odredba ovog zakona koja javnom tužiocu i organu starateljstva daje aktivnu legitimaciju u sporu, čak i u slučaju da je žrtva nasilja u porodici pu-noletno lice. Ovo govori o samoj društvenoj opasnosti nasilja u porodici, pa je obaveza svih državnih organa, samim tim i sudova,

da se ovaj postupak sprovede u što kraćem roku. Odredba člana 284. stav 3. u potpunosti je kontradiktorna samoj prirodi i svrsi mera zaštite od nasilja u porodici, jer eventualni prestanak mera pre roka utvrđenog presudom može biti isključivo pravo lica koje je nasilje pretrpelo. Davanje legitimacije licu koje vrši nasilje da u bilo kom roku po određivanju mere pokreće postupak iz ovih razloga više je nego apsurdno i otvara brojne mogućnosti da izvršilac nasilja dodatno, ovog puta preko suda, nastavi sa uznemiravanjem žrtve nasilja.

Član 285. PZ sa uvođenjem novog stava 2a) upotpunjuje napred navedene zahteve u pogledu efikasnosti sudske zaštite. Do trenutka kada se u Srbiji donese poseban Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji već postoji u većini zemalja EU i zemljama u regionu, koji bi predvideo hitno reagovanje policije, udaljavanje nasilnika iz stana po skraćenom postupku, zadržavanje nasilnika, kao i donošenje posebnih protokola za postupanje svih nadležnih državnih službi, neophodno je u okviru postojeće pravne zaštite prema Porodičnom zakonu maksimalno ubrzati proceduru i žrtvi nasilja u porodici pružiti brzu zaštitu i udaljenje nasilnika. Stoga se rok za okončanje postupka od 30 dana smatra primerenim i adekvatnim za ove slučajeve, kao i obaveza da se prvostepena presuda izradi u naknadnom roku od 8 dana. Dosadašnja rešenja su predviđala samo rok za zakazivanje prvog ročišta, što je dovelo do toga da postupci traju od nekoliko meseci do godinu dana. Uvođenje novih članova 287a. i 287b. koji regulišu pitanje privremene mere još više doprinosi povećanju efikasnosti zaštite. Privremena mera se određuje radi otklanjanja hitne opasnosti ili sprečavanja nasilja u porodici, u roku od 48 sati od dana podnošenja predloga ovlašćenih lica. Ovakvo rešenje je u skladu sa postojećim rešenjima iz ovog i drugih zakona. U članu 287b. uveden je teret dokazivanja u skladu sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

V

MEDIJSKO PRAVO

Značaj rodne ravnopravnosti se ogleda u slici koju mediji plasiraju javnosti o pitanjima koja su vezana za položaj žena. U brojnim slučajevima pokazuje se da mediji zagovaraju diskriminator-ski pristup prema ženama. Nekada je to vidljivo u informativnom delu sadržaja javnih glasila, a nekada u oblasti oglašavanja. Čini se da bi predloženim izmenama na efikasniji način mogla da se suzbi-je diskriminacija u sferi medija.

Dve su osnovne izmene koje se predlažu u oblasti medijskog prava. Prva je vezana za nedostatke pravnog režima zabrane di-istribucije informacije. Kao i u ustavnom tekstu, tako je i u tekstu Zakona o javnom informisanju, potrebno precizirati i učiniti efika-snijom odredbu na osnovu koje je moguće zabraniti distribuciju informacije koja poziva na akte neposrednog nasilja, mržnje ili dis-kriminacije po bilo kom osnovu, što uključuje i polnu pripadnost.

Sa druge strane, praksa je pokazala da se odredbe Zakona o oglašavanju, uključujući i one odredbe koje se odnose na zabra-nu diskriminacije u oblasti oglašavanja, ne primenjuju zbog toga što u zakonskom tekstu nedostaju odredbe koje se odnose na mehanizme pravne zaštite. Bez tužbi građanskog prava, lice čije je pravo povređeno oglasnom porukom ne može samostalno da ostvari pravnu zaštitu, već je zaštita njegovog prava ostavljena na dispoziciju inspekcijskim organima koji su se do sada pokazali kao neefikasni.

U to smislu, predložemo sledeće izmene i dopune dva zakona u ovoj oblasti - Zakona o javnom informisanju i Zakona o oglašavanju.

Član 1.

U članu 17. Zakona o javnom informisanju („Sl.glasnik RS“ br. 43/2003, dalje: ZOJI), reči „podstrekavanja na neposredno nasilje ili zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje” menjaju se i glase:

“podstrekavanja na akte neposrednog nasilja, neposredne mržnje ili neposredne diskriminacije na osnovu rase, vere, pola, nacionalnog ili etničkog porekla, ili druge pripadnosti”.

Obrazloženje:

Član 17. ZOJI (Zabrana distribucije informacije)

„Nadležni okružni sud može, na predlog javnog tužioca, zabraniti distribuciju informacije ako utvrdi da je to neophodno u demokratskom društvu radi sprečavanja: poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanja teritorijalnog integriteta Republike, propagiranja rata, podstrekavanja na neposredno nasilje ili zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje, a od objavljivanja informacije neposredno preči ozbiljna, nepopravljiva posledica čije se nastupanje ne može sprečiti na drugi način.“

Izmenama u članu 17. ZOJI, precizira se smisao pravila kako bi se sam cilj ove mere učinio jasnijim, a što nije bilo vidljivo iz dosadašnje odredbe. Ovakvim proširenjem i uvođenjem pojmoveva neposrednog nasilja, mržnje i diskriminacije, kao i odrednice pola, ranija odredba koja je bila ograničena samo na pojavu ra-

sne, nacionalne i verske mržnje, proširila je krug ličnih svojstava i delokrug zaštite.

Član 2.

U članu 100. Zakona o oglašavanju (»Službeni glasnik RS« br. 79/2005), stav 1. menja se i glasi:

»Lice čije je pravo, odnosno interes povređen ili ugrožen oglasnom porukom, odnosno odbijanjem objavljivanja ili emitovanja oglasne poruke, može pred nadležnim sudom zahtevati:

- zabranu izvršenja radnje od koje pretila povreda, zabranu daljeg vršenja radnje povrede, odnosno zabranu ponavljanja radnje povrede (tužba za propuštanje);**
- izvršenje radnje radi uklanjanja stanja povrede (tužba za uklanjanje);**
- naknadu materijalne ili nematerijalne štete (tužba za naknadu štete);**
- deo dobiti ostvarene oglašavanjem, srazmerno tome koliko je povreda njegovog prava ili interesa doprinela ostvarenju dobiti (tužba za učešće u dobiti);**
- objavljivanje presude, donete povodom neke od tužbi iz tačaka 1-4 ovog člana.»**

Obrazloženje:

Član 100. Zakona o oglašavanju (Sudska zaštita, Tužba)

„Lice čije je pravo, odnosno interes, povređen ili ugrožen oglasnom porukom, ima pravo na zaštitu koju ostvaruje tužbom kod nadležnog suda.

Za štetu pričinjenu oglasnom porukom odgovaraju solidarno oglašivač i proizvođač oglasne poruke.

Lice koje oglasnu poruku objavi odgovara solidarno za štetu pričinjenu oglasnom porukom, ako nije zahtevalo ili dobilo uredno popunjenu deklaraciju u skladu sa članom 11. ovog zakona, odnosno ako je znalo ili je prema okolnostima slučaja moralo znati da se objavljivanjem takve oglasne poruke može prouzrokovati šteta.“

Predložene izmene na odlučujući način doprinose efikasnijoj zaštiti prava i interesa u oblasti oglašavanja. Naime, predloženim izmenama se omogućava licu čije bi pravo ili interes mogli biti povređeni nedopuštenom oglasnom porukom, kao i licu u slučaju odbijanja objavljivanja ili emitovanja oglasne poruke, da sam potraži pravnu zaštitu pred sudom, bez čekanja na pravnu reakciju inspekcijskih, prekršajnih ili drugih državnih organa. Ukoliko se uzmu u obzir i veoma kratki rokovi za sudske odlučivanje po predlogu za donošenje privremene mere iz narednog člana, izvesno je da bi se ova vrsta zaštite u praksi redovno i efikasno primenjivala. Onaj čije je pravo ili interes povređen tako će moći sam da zahteva od suda da donese odluku o tome da se ukloni stanje povrede, na primer plakat sa nedozvoljenom oglasnom porukom, da se zabrani dalje njegovo postavljanje ili drugo objavljivanje nedopuštene oglasne poruke, kao i naknadu štete pretrpljene nedozvoljenim oglašavanjem, pa čak i deo dobiti koju je onaj koji je prekršio Zakon o oglašavanju stekao objavljujući nedopuštenu oglasnu poruku.

Veoma je važno istaći da se određivanjem sadržine tužbenih zahteva tradicionalno kod nas bavi materijalno građansko pravo. Zakon o obligacionim odnosima, kao opšti zakonski tekst u ovoj oblasti, sadrži pravila kojima se definiše čitav niz tužbenih zahteva, na primer zahtev za naknadu štete ili tužba za propuštanje. Da je ova pravna konstrukcija opravdana, potvrđuje i odluka zakonodavca da slično postupi i u Zakonu o javnom informisanju iz 2003. godine, dakle srodnom medijskom zakonu, u kome je pored pra-

va na naknadu štete, definisan i čitav niz drugih zahteva (čak devet), i to: zahtev za zabranu ponovnog objavljivanja informacije koja predstavlja “govor mržnje” (čl. 39., st.1. ZOJl), zahtev za propuštanje objavljivanja informacija iz privatnog života ili zapisa lične prirode (čl. 46., st.1., t.1. ZOJl), zahtev za predaju zapisa, uklanjanje ili uništenje zapisa lične prirode (čl. 46., st.1., t.2. ZOJl), zahtev za objavljivanje presude povodom prethodne dve tačke (čl. 46., st.1., t.4. ZOJl), zahtev za učešće u dobiti ostvarenoj neovlašćenom upotrebom informacija iz privatnog života ili zapisa lične prirode (čl. 46., st.2. ZOJl), zahtev za objavljivanje odgovora na informaciju (čl. 47., st.1. ZOJl), zahtev za objavljivanje ispravke informacije (čl. 47., st.4. ZOJl), zahtev za propuštanje objavljivanja informacije (čl. 71., st.1. ZOJl) i zahtev za objavljivanje informacije o ishodu krivičnog postupka (čl. 74. ZOJl).

Član 3.

Član 101. Zakona o oglašavanju, menja se i glasi:

“Lice čije bi pravo ili interes moglo biti povređeno oglasnom porukom može zahtevati da sud privremenom merom zabrani oglašavanje do pravnosnažnog okončanja postupka, kao i da zapreti da se za slučaj oglašavanja suprotnog zabrani plati primerena svota novca predlagraču privremene mere.

Predlagrač mora učiniti verovatnim da postoji konkretna opasnost povrede oglasnom porukom, da bi oglasna poruka bila nedopuštena, kao i da bi bez izricanja privremene mere nastupila znatnija materijalna ili nematerijalna šteta.

Sud o predlogu mora odlučiti u roku od 48 sati.

Prigovor protiv odluke o izdavanju privremene mere izjavljuje se u roku od 48 sati od prijema odluke, a sud o prigovoru odlučuje u roku od 48 sati. ”

Obrazloženje :

*Član 101. Zakona o oglašavanju (Sudska zaštita,
Privremena mera)*

„Lice čije bi pravo ili interes moglo biti povređeno oglasnom porukom može predložiti da sud donese privremenu meru, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izvršni postupak.“

Za posebne privremene mere mogu se odrediti specifični uslovi posebnim zakonom, što je ovde slučaj, posebno ako se ova posebna pravila neposredno odnose na tužbene zahteve koji su i sami predviđeni zakonskim tekstom.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

343.85:343.62-055.2(497.11)

342.726-055.2(497.11)

ZABRANA diskriminacije i uznemiravanja žena : model
izmena i dopuna Ustava Srbije i pojedinih sistemskih zakona / Tanja
Drobnjak... (et al.). - Beograd : Centar za mir i razvoj demokratije,
2008 (Beograd : Pintor project). - 82 str. ; 20 cm

Tiraž 500.

ISBN 978-86-82297-88-8

I. Drobnjak, Tanja (autor)

a) Diskriminacija žena - Sprečavanje - Srbija

b) Žene - Zaštita - Srbija

COBISS. SR – ID 146280716